

MASTERTHESIS

ZELFSTURING

ontwikkelen helpt Social Work studenten
om voorbereid de praktijk in te gaan

Datum:	7 juni 2019
Naam:	Joost Welten
Studentnr MLI:	2008595
Begeleider MLI:	Dr. Kara Vloet
Begeleider FHSS:	Dr. Marianne Sommers

Management samenvatting

Hogescholen-X leidt studenten op voor het sociale werkveld. De zorg- en welzijnssector is veranderd sinds 2015, deze sector staat onder druk door een wetwijziging (Maurer en Westermann, 2016). Hierdoor verandert de rol van de professional van expert naar coach. Werkveldpartners van Social Work constateren dat studenten zelfsturing missen (Persoonlijke communicatie, 2017). De verandering in het werkveld vraagt aanpassing in het onderwijsaanbod zodat studenten voorbereid worden op solistisch en preventief werken.

De probleemstelling:

Het ontbreekt studenten van Hogeschool-X aan vaardigheden om competent met veranderingen in het werkveld om te gaan. Studenten hebben zelfsturing nodig om als professional in de praktijk van Social Work te kunnen functioneren

De definitie van zelfsturing:

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6).

Er zijn drie zaken die invloed hebben op zelfsturing van de student, de mate van zelfsturing, studentrol en docentrol. De mate van zelfsturing van de student moet in balans zijn met de externe sturing. Zo niet, dan ontstaat er destructieve frictie en blokkeert de student (Vermunt, 1992). De studentrol heeft invloed op zelfsturing, een student kan namelijk drie houdingen aannemen tijdens leeractiviteiten, actief, zelfstandig en zelfverantwoordelijk (Taks, 2003). Bij actief is de mate van zelfsturing het minst, dan komt zelfstandig en bij zelfverantwoordelijk het meest. Als laatste de docentrol, het is zijn taak om in te schatten waar de student zich bevindt met betrekking tot de mogelijkheid om te leren, comfort zone, zone van naaste ontwikkeling of de zone van discomfort (Vygotsky 1978). De docent heeft als hulpmiddel zijn doceerstijl om te sturen en ondersteunen (Hersey, Blanchard & Johnson, 2008). De hoeveelheid ondersteuning en sturing die de docent inzet, heeft invloed op hoe de student zal reageren. Dit alles heeft geleid tot de volgende hoofdvraag:

Wat is bij Hogeschool-X de huidige en de gewenste situatie met betrekking tot zelfsturing van studenten in de perceptie van studenten en docenten?

Om de hoofdvraag te beantwoorden is een enquête uitgezet onder studenten met stellingen over zelfsturing en ruimte voor toelichting (N=93). Daarnaast vijf diepte-interviews met studenten en vijf met docenten.

Resultaten

De huidige mate van zelfsturing onder studenten is divers, de een voelt zich beperkt, de ander is tevreden. Op de stelling *de mate van zelfsturing* scoren 93 studenten gemiddeld een zeven. In de toelichtingen beschrijven 14 studenten beperkt te worden en 15 zijn tevreden. In de interviews vertellen studenten en docenten dat er te veel leerprogramma's vast staan of te los zijn. De huidige leerhouding is voornamelijk *zelfstandig* en komt zelden tot een *zelfverantwoordelijke* houding. Studenten worden beperkt door de huidige opzet van het onderwijs. De huidige doceerstijl verschilt van gestructureerd tot veel ruimte voor de student. Docenten stellen prikkelende vragen om studenten te ondersteunen en/of sturen.

Bij de gewenste mate van zelfsturing willen studenten meer regie over hun leerroute, meer keuze en flexibiliteit. De gewenste leerhouding bij studenten is oriënteren, planning maken, uitvoeren evalueren en reflecteren, een zelfverantwoordelijke houding. Bij de gewenste doceerstijl werkt de docent coachend. Hij volgt het leerproces, is bereikbaar en beschikbaar. Er is keuze en flexibiliteit in het onderwijs.

Conclusies

In de huidige situatie is de mate van zelfsturing divers onder studenten. Er zijn studenten die zich beperkt voelen maar ook studenten die tevreden zijn over zelfsturing. Een mogelijke oorzaak is af te leiden uit de doceerstijl zoals beschreven door Hersey, et al. (2008). Daarnaast moet de mate van zelfsturing in balans zijn met de mate van externe sturing om destructieve frictie te voorkomen zoals Vermunt aangeeft (1992). De huidige leerhouding van studenten is voornamelijk zelfstandig. De huidige inrichting van het onderwijs daagt onvoldoende uit om een zelfverantwoordelijke houding aan te leren. De huidige docentstijl biedt te weinig mogelijkheden voor studenten om hun leerproces zelf te sturen omdat de docent te veel stuurt.

In de gewenste situatie hebben studenten meer regie over hun leerroute en meer keuzevrijheid binnen de kaders van de toetsvoorwaarde. De externe sturing neemt af en de sturing van de student groeit. De student experimenteert, werkt zelfstandig aan opdrachten, zoekt zelf uit wat nodig is, maakt een planning, uitvoer uit, evalueert en reflecteerd zoals ook Bolks & Klink beweren (2011). De gewenste doceerstijl is voornamelijk coachend, er is flexibiliteit in het onderwijs, keuzemogelijkheden en er zijn verplichte vakken en keuzevakken.

Antwoord op de hoofdvraag

De huidige situatie geeft te weinig ruimte voor ontwikkeling van zelfsturing, programma staan te vast en er is te weinig flexibiliteit. In de gewenste situatie kan de student zelf keuzes maken in leerroutes, is er flexibiliteit in de lesprogramma's en is de docent coachend.

Advies

Op dit moment zijn er veel acties gaande om het onderwijs te vernieuwen voor leerjaar drie en vier. Daarom is **nu** het moment om met de aanbevelingen aan de slag te gaan.

Aanbeveling 1) Meer keuzemogelijkheden en flexibiliteit in het onderwijs

Studenten willen keuzemogelijkheden, maak een stap naar gepersonaliseerd leren. Keuzemogelijkheden kunnen gecreëerd worden in huidige opdrachten door een eigen doelgroep of thema toe te voegen. Flexibiliteit door middel van keuzevakken.

Aanbeveling 2) Ruimte voor ontwikkelen van zelfsturing, docenten ondersteunen meer

Bijna alle vakken en lesprogramma's staan vast. Studenten geven de voorkeur aan zelf nadenken over hun leerroute. Op die manier kunnen ze zelfsturing ontwikkelen. Hier is een aanpassing in het curriculum nodig, zodat docenten minder gaan sturen en meer gaan coachen.

Aanbeveling 3) Bewustwording zelfsturing bij studenten en docenten

Door studenten en docenten bewust te maken van de ontwikkeling van zelfsturing, krijgen ze inzicht in zelfsturing. Dit proces herkennen ze bij zichzelf of de ander en anticiperen hierop. Maak het onderwerp van gesprek in alle leerjaren. De meetinstrumenten en extra bijlagen helpen hierbij (zie bijlagen 1, 2, 6, 7, 13 en 14).

Aanbeveling 4) Vervolgonderzoek

Vervolgonderzoek om te achterhalen of verschil tussen minoren wat op kleine schaal gezien is, groter bestaat. Door breder onderzoek kun je goede conclusies trekken hoe minoren de ontwikkeling van zelfsturing op constructieve kunnen bevorderen.

Inhoudsopgave

1 – Probleembeschrijving	6
1.1 Aanleiding en context	6
1.2 Probleemstelling	7
2 - Theoretisch kader en onderzoeksvragen	8
2.1 Wat is zelfsturing bij studenten in het hbo?	8
2.2 Mate van zelfsturing.....	9
2.2.1 Sturing van het leerproces.....	9
2.3 Rol van de student	9
2.4 Rol van de docent	10
2.5 Samenvatting Theoretisch kader.....	11
3 Onderzoeksvragen	13
3.1 Hoofdvraag.....	13
3.2 Deelvragen	13
4 - Wijze van dataverzameling.....	14
4.1 Wijze van dataverzameling	14
4.2 Respondenten.....	14
4.3 Instrumenten	15
4.4 Data-analyse	16
5 – Resultaten	17
5.1 Deelvraag 1. Wat is de huidige situatie m.b.t. zelfsturing?.....	17
5.2 Deelvraag 2. Wat is de gewenste situatie m.b.t. zelfsturing?	19
6 – Conclusie	21
Deelvraag 1. Wat is de huidige situatie m.b.t. zelfsturing?.....	21
Deelvraag 2. Wat is de gewenste situatie m.b.t. zelfsturing?	21
Reflectie op het uitgevoerde onderzoek	22
7 – Advies.....	23
Literatuurlijst	27
Bijlagen	31
Literatuur	76

1 – Probleembeschrijving

1.1 Aanleiding en context

Hogeschool-X leidt studenten op voor het sociale werkveld in de richting Jeugd, Geestelijke Gezondheidszorg en Maatschappelijk Agoog. De studenten gaan na een afgeronde opleiding als professionals aan het werk in een van deze drie richtingen.

De zorg- en welzijnssector is veranderd sinds 2015, deze sector staat onder druk door een wetswijziging (Maurer en Westermann, 2016). Deze wetswijziging heeft financiële gevolgen en treft op inhoud aanpassingen volgens Gijzel et al (2016). Door deze aanpassing verandert de rol van de professional van expert naar coach. De professional werkt niet probleem-georiënteerd, voor 2015 is hier in een aantal jaren naartoe gewerkt. De cliënt wordt gestimuleerd en diens netwerk om het probleem samen op te lossen, zodat ze meer in eigen kracht staan (Gijzel et al, 2016).

De verandering in het werkveld vraagt om een aanpassing in het onderwijsaanbod zodat studenten voorbereid worden op solistisch en preventief werken. In het werkveld kom je vaker voor onverwachte situaties te staan die je moet oplossen, je onderzoekt waar je naartoe wil werken en zorgt dat je alles daarvoor in het werk stelt. Zelfsturing kan hier een antwoord op zijn.

De verandering in onderwijsaanbod is nu gewijzigd in leerjaar 1 en 2. Vanaf 2020-2021 komt een grote verandering in leerjaar 3 en 4. De zes didactische principes; Real life Challenges, Ervaringsgericht leren, Regie op eigen leerproces, Samen leren in een Sharing Community, Docent als procesbegeleider & expert en We stimuleren Rebelse Wijsheid worden uitgewerkt in het onderwijs zodat volgens deze principes gedoceerd wordt (Gerrits, 2018). In de didactische principes wordt zelfsturing genoemd bij de 21ste Century Skills welke belangrijk zijn geworden om aan te leren bij studenten, zo zouden ze goed voorbereid worden op hun werkende toekomst (Plomp, 2013).

Tijdens de stageperiode in leerjaar 3 en 4 constateren werkveldpartners van Social Work dat studenten meer zelfverantwoordelijk moeten ontwikkelen om zich staande te houden in het werkveld (Persoonlijke communicatie, 2017). Dus geen afwachtende houding, maar pro-actief aan de slag met eigen ontwikkeling. Bijvoorbeeld door te oriënteren op het leerproces, een planning te maken, uitvoeren en evalueren (Vermunt 1992). Om studenten de mogelijkheid te bieden om zelfsturing te ontwikkelen moeten docenten, studenten begeleiden in deze ontwikkeling (Vrieling, 2014). De uitdaging voor de docenten is, om de student ruimte te geven om zelfsturing te ontwikkelen zonder destructieve frictie (Vermunt, 1992). Bij destructieve frictie wordt de student overvraagd en wordt het leereffect nihil.

1.2 Probleemstelling

Zoals hierboven beschreven hebben studenten binnen Hogeschool-X vaardigheden nodig om hun zelfsturend vermogen te ontwikkelen omdat het werkveld dit vereist. De opleiding Social Work lijkt hier nog niet voldoende op ingericht. De probleemstelling luidt als volgt:

Het ontbreekt studenten van Hogeschool-X aan vaardigheden om competent met veranderingen in het werkveld om te gaan. Studenten hebben zelfsturing nodig om als professional in de praktijk van Social Work te kunnen functioneren

De praktijk, de opleiding en de minordocenten zien zich voor de taak gesteld om de studenten te begeleiden naar zelfsturing zodat ze beter kunnen functioneren in de praktijk. Daarom is het doel van dit onderzoek:

Inzicht krijgen hoe de docenten van Hogeschool-X 3de jaarsstudenten kunnen begeleiden naar zelfsturing.

2 - Theoretisch kader en onderzoeksvragen

In het theoretisch kader worden een aantal begrippen uiteengezet om een goed beeld te krijgen van zelfsturing. Achtereenvolgens komt de definitie van zelfsturing aan de orde (2.1), gevolgd door hoe zelfsturing beïnvloed kan worden (2.2), sturing van het leerproces (2.3), de mate van sturing (2.4) en een samenvatting van het theoretisch kader (2.5).

2.1 Wat is zelfsturing bij studenten in het hbo?

Vermunt (1994) beschrijft drie typen leeractiviteiten, cognitieve, affectieve en regulatieve. Regulatieve activiteiten hebben betrekking op het sturen van cognitieve en affectieve activiteiten en leiden indirect tot leerresultaten. Regulatieve activiteiten zijn daardoor een onderdeel van zelfsturingsactiviteiten (Taks 2003). Voorbeelden van regulatieve activiteiten zijn; oriënteren, plannen, proces bewaken, toetsen, diagnosticeren, bijsturen, evalueren en reflecteren (Kallenberg et al, 2014). Zelfsturing bij studenten in het hbo betreft al deze regulatieve activiteiten.

2.1.1 Zelfregulering of zelfsturing?

In de literatuur wordt zelfregulatie en zelfsturing door elkaar gebruikt terwijl dit niet hetzelfde is. Volgens Zimmerman (2008) is zelfregulering wanneer de student actief bezig is met leren. Er worden leeractiviteiten ondernomen om te leren wat nodig is. Zelfsturing gaat verder daarom hieronder het verschil aan de hand van twee definities en twee metaforen:

Zimmerman (2008) definieert zelfregulerend leren als de mate waarin studenten op het gebied van metacognitie, motivatie en gedrag actief participeren in hun eigen leerproces.

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. De route wordt hem verteld door de docent, hij hoeft enkel uit te voeren. De student doet wat hem verteld is om tot het einde van de route te komen.

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route (welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat had ik anders kunnen doen?) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

Zelfregulering kun je dus zien als de fase voor zelfsturing, als iemand meer leertaken zelf gaat doen, gaat die persoon van zelfregulering naar zelfsturing.

2.2 Mate van zelfsturing

De mate van zelfsturing van de student en de externe sturing van de docent staan in wisselwerking met elkaar (Vermunt, 1992). Deze zijn congruent als de vormen op elkaar aansluiten. Als ze niet aansluiten ontstaat er frictie, frictie kan destructief of constructief zijn. Destructief wanneer sturing van de student wordt verminderd of te los is, constructief als meer zelfsturing van de student wordt verwacht en de docent de student hierin stimuleert en begeleid (Vermunt, 1992). Deze wisselwerking wordt weergegeven in figuur 2. Bij constructieve frictie zit de uitdaging. De student wordt uitgedaagd om leerstrategieën te gebruiken die zij nog niet goed beheersen of uit zichzelf gebruiken (Kallenberg, Van der Grijspaarde, Ter Braak, & Baars, 2014).

Het onderscheid dat hier gemaakt wordt komt overeen met activiteiten in drie niveaus die Taks (2003) bij zelfsturing heeft beschreven.

1. Actief leren waarbij docent activeert en student verantwoordelijk is voor oriëntatie.
2. Zelfstandig leren waarbij docent begeleidt en student verantwoordelijk is voor de oriëntatie en planning.
3. Zelfverantwoordelijk leren waarbij student verantwoordelijk is voor oriëntatie, planning, uitvoering en evaluatie.

Deze 3 niveaus sluiten goed aan bij de ontwikkeling van zelfregulerend leren naar zelfsturend leren.

2.2.1 Sturing van het leerproces

Als zelfsturing ontwikkelen belangrijk is, dan is het wenselijk om te weten hoe dit leerproces gestuurd kan worden door docent en student. Het sturen van leerprocessen kan in verschillende vormen plaatsvinden: intern-, extern gestuurd, overstuurd en stuurloos (Vermunt, 1992). Bij de externe gestuurde vorm, ligt de controle over de leeractiviteit bij een externe bron, bijvoorbeeld de docent. Bij een interne of zelfgestuurde vorm, ligt de controle bij de lerende zelf. Bij een overstuurde vorm, is te sterke sturing door externen wat het leerproces verstoort. De laatste vorm, de stuurloze vorm, daar is sprake van te weinig sturing door de lerende of een externe, hierdoor ontstaat ondoelmatig leergedrag (Vermunt, 1992). Zelfsturing wordt ontwikkeld met behulp van iemand die extern aanstuurt tot deze sturing intern bij de student is.

2.3 Rol van de student

De student kan verschillende stappen zetten om zijn zelfsturing te ontwikkelen. Het beoordelen van eigen werk wordt als belangrijk kenmerk gezien om zelfsturing te vergroten in het onderwijs (Simons, 1996; Taks 2003). Als studenten bezig zijn met leren, zetten zij hun eigen leerdoelen pas centraal als individuele doelen gebaseerd zijn op eerdere ervaringen waardoor ze betekenisvol zijn. Wanneer geen analyse vooraf gemaakt wordt, maken studenten leerdoelen voor wat ze kunnen of leuk vinden, niet voor waar ze onvoldoende vaardig in zijn (Taks, 2003; Steeman, 2016). Zelfregie wordt door studenten gezien als onderdeel van visie en opdrachten en niet verbonden aan hun eigen leerproces. Gemotiveerde studenten nemen meer initiatief en leren bewuster (Buitenhuis, 2008; Steeman, 2016).

Als studenten een rol krijgen in eigen beoordeling heeft dit gewenste effecten, namelijk; meer vertrouwen in eigen handelen, meer inzicht in kwaliteit van eigen werk, meer reflecteren op eigen studiegedrag, leerprestaties verbeteren en er ontstaat een verhoogd gevoel van onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid Sluijsmans (2002). Volgens Sambell en Macdowell (1998) is het dan wel belangrijk dat studenten een rol hebben in het formuleren van beoordelingscriteria en deze goed begrijpen en toepassen bij hun beoordeling.

Als studenten (nog) meer in staat zijn hun leerproces zelfstandig te sturen, wordt verwacht dat zij vaardigheden hebben ontwikkeld die hen kunnen helpen als professional. Die vaardigheden stellen hen ook in staat hun cliënten te begeleiden in het vergroten van hun zelfsturing (Jossberger, Brand-Gruwel, Boshuizen & Wiel, 2010; Blom, Bosdriesz, Heijden, Zuylen & Schamp, 2010).

2.4 Rol van de docent

Zelfsturing wordt ontwikkeld door de student optimaal uit te dagen om te leren. Zoals Vygotsky (1978) beschrijft zijn er twee verschillende zones en later is een derde toegevoegd (Doorn, 1988):

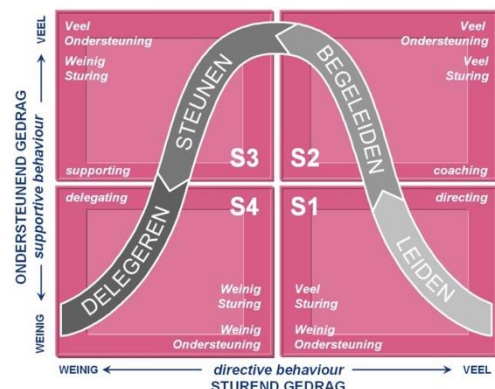
1. De zone van de Actuele Ontwikkeling (kan je zonder hulp)
2. De zone van de Naaste Ontwikkeling (kan je niet zonder hulp van een bekwaam iemand)
3. De zone van het Ontologische Veiligheidssysteem (wat je niet kan, ook niet met hulp)

Deze derde zone geeft aan dat er een zone is van iets niet kunnen en daar zoveel stress van krijgen dat je blokkeert omdat je overvraagd wordt. Als toch doorgezet wordt bestaat het risico van beschadiging.

Afbeelding 1: zone van naaste ontwikkeling Vygotsky (1978). Overgenomen van (<https://www.edu-en-ik.nl/publicaties/hoogbegaafdheid/ontwikkeling-en-welzijn/altijd-te-makkelijk-te-moeilijk/>). Copyright 2018, Edu&ik.

Sturing en ondersteuning dat zijn twee elementen die horen bij de stijl hoe iemand met een ander omgaat (Hersey, Blanchard & Johnson, 2008). Deze auteurs onderscheiden vier verschillende stijlen hoe de docent de student kan benaderen, zie afbeelding 2. Gebruikt hij veel of weinig sturing en veel of weinig ondersteuning. De vier verschillende stijlen moeten aansluiten op de stijl van de student. Als deze goed aansluit dan kan de student het beste leren. Als de stijl niet goed aansluit ontstaat er frictie. De kunst voor de docent is om alle vier de stijlen toe te kunnen passen zodat de docent altijd goed aan kan sluiten bij wat de student nodig heeft.

Afbeelding 2: leiderschapsstijlen volgens Hersey, et al., 2008. Overgenomen van https://www.vavia.nl/leidinggeven/leiderschapsstijlen/010_leiderschap_leiderschapsstijlen4b_blanchard/.

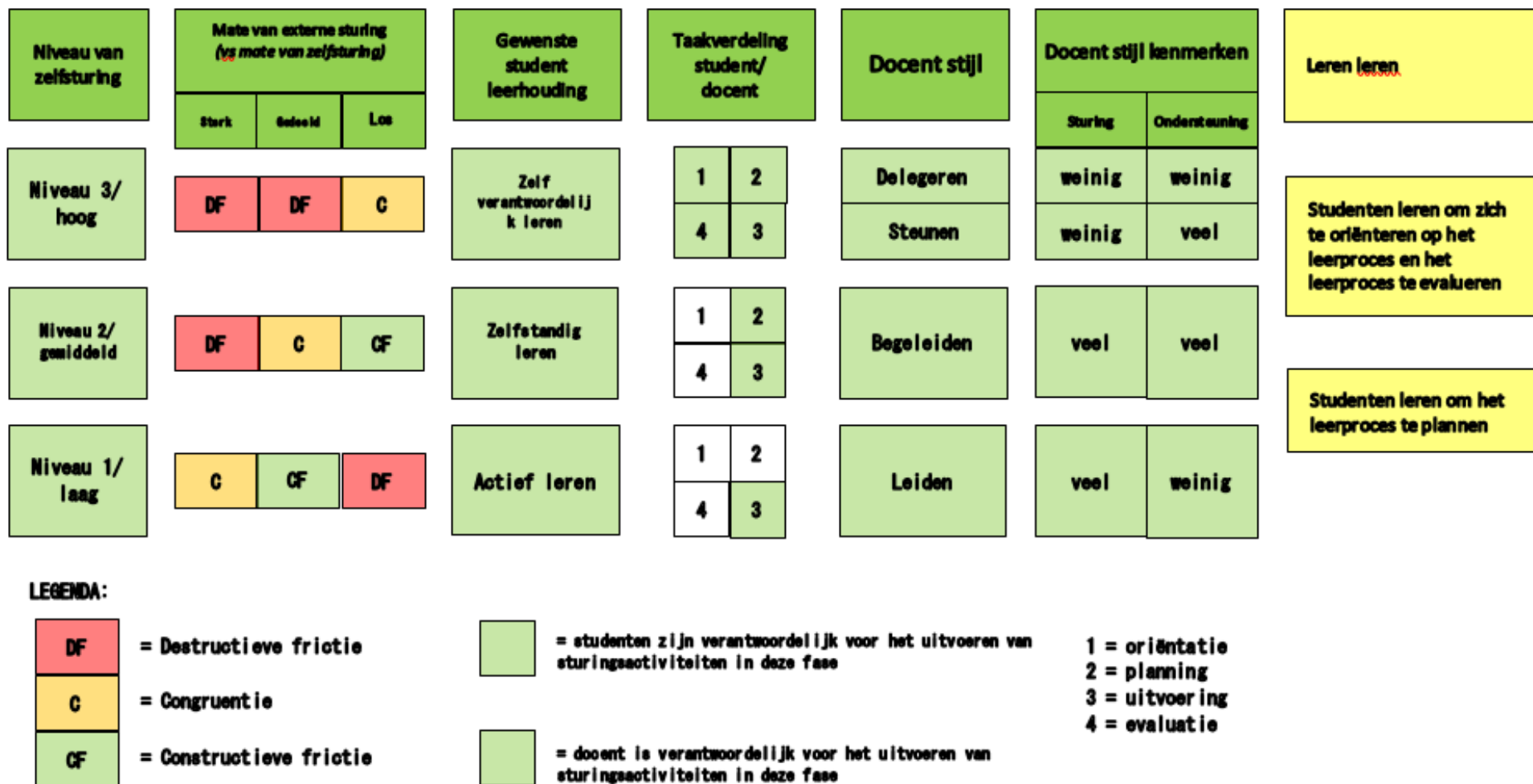
Brinkman (2017) concludeert in haar onderzoek naar zelfsturing onder begeleiders van master studenten Social Work dat begeleiders het volgende doen om zelfsturing te bevorderen:

- Stellen van reflectieve vragen
- Onzekerheid verdragen
- Uitdagen uit de comfortzone te stappen
- Focus op kwaliteiten in plaats van fouten
- Scaffolding
- Expliciteren

Scaffolding is een aanpak die studenten zelfstandiger laat leren, eerst met hulp maar deze is tijdelijk totdat de student zelf verder kan. Scaffolding wordt extra belangrijk gevonden omdat de ondersteuning afneemt als de competentie van de student toeneemt. Daarnaast wordt genoemd dat de relatie tussen student en de begeleider essentieel is bij bevorderen van zelfsturing. Indien een 'klik' aanwezig is tussen studenten en begeleider, dan helpt dit de student de begeleiding te aanvaarden. In Brinkmans onderzoek (2017) wordt veel nadruk gelegd op metacognitieve vaardigheid van plannen en inzetten van hulpbronnen door studenten. De begeleiders besteden hier nu geen of te weinig aandacht aan (Brinkman, 2017).

2.5 Samenvatting Theoretisch kader

De theorie omtrent zelfsturing is samengevoegd en afgebeeld in figuur 1. Aan de linkerzijde zie je het niveau van zelfsturing staan. Niveau 1, laag kun je vergelijken met zelfregulering, als de student meer leertaken op pakt dan groeit het niveau van zelfsturing. Dit zie je terug onder de taakverdeling student/docent. De externe sturing die geboden wordt bepaalt mede hoeveel zelfsturing de student kan nemen. Deze twee moeten samen werken voor het beste resultaat. Indien er te veel externe sturing is kan de student destructief frictie ervaren, wanneer er te weinig sturing is ook. De sturing kan ook zo zijn dat de student niet uitgedaagd wordt, dan is deze congruent. Als de sturing iets losser is dan de student aankan dan is dit constructieve frictie en wordt de student optimaal uitgedaagd. Dit helpt om de studenthouding van actief naar zelfverantwoordelijk te laten groeien. De docentstijl bevat twee kenmerken, sturing en ondersteuning. De mate van sturing van de docent neemt af naar mate de sturing van de student groeit. Ondersteuning helpt de student dan om meer zelfverantwoordelijk aan te gaan. Ondersteuning wordt daarna losgelaten zodat de student volledig zelf leert. Deze theorieën helpen om een goed beeld te krijgen van de huidige en gewenste situatie van zelfsturing bij de studenten van Hogeschool-X.

Figuur 1: Mate van zelfsturing op basis van (Taks 2003, Vermunt, 1994, Blanchard et al. 2008) bewerkt door onderzoeker)

3 Onderzoeksvragen

3.1 Hoofdvraag

De probleemstelling: het ontbreekt studenten aan vaardigheden om competent met veranderingen in het werkveld om te gaan. Een de taak voor docenten om studenten te begeleiden naar meer zelfsturing. Dit brengt de volgende hoofdvraag naar voren:

Wat is bij Hogeschool-X de huidige en de gewenste situatie met betrekking tot zelfsturing van studenten in de perceptie van studenten en docenten?

3.2 Deelvragen

1. Wat is de huidige situatie met betrekking tot zelfsturing?

1A Wat is de huidige mate van zelfsturing van studenten?

1B Wat is de huidige leerhouding van studenten?

1C Wat is de huidige doceerstijl van docenten?

2. Wat is de gewenste situatie met betrekking tot zelfsturing?

2A Wat is de gewenste mate van zelfsturing bij studenten?

2B Wat is de gewenste leerhouding van studenten?

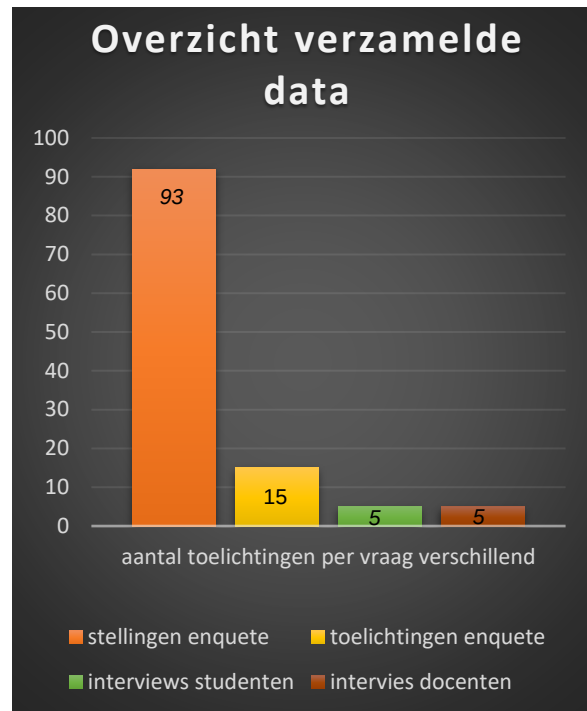
2C Wat is de gewenste doceerstijl?

Dit onderzoek richt zich op de derdejaarsstudenten omdat de studenten in dit jaar starten met anderhalf jaar praktijkleren.

4 - Wijze van dataverzameling

4.1 Wijze van dataverzameling

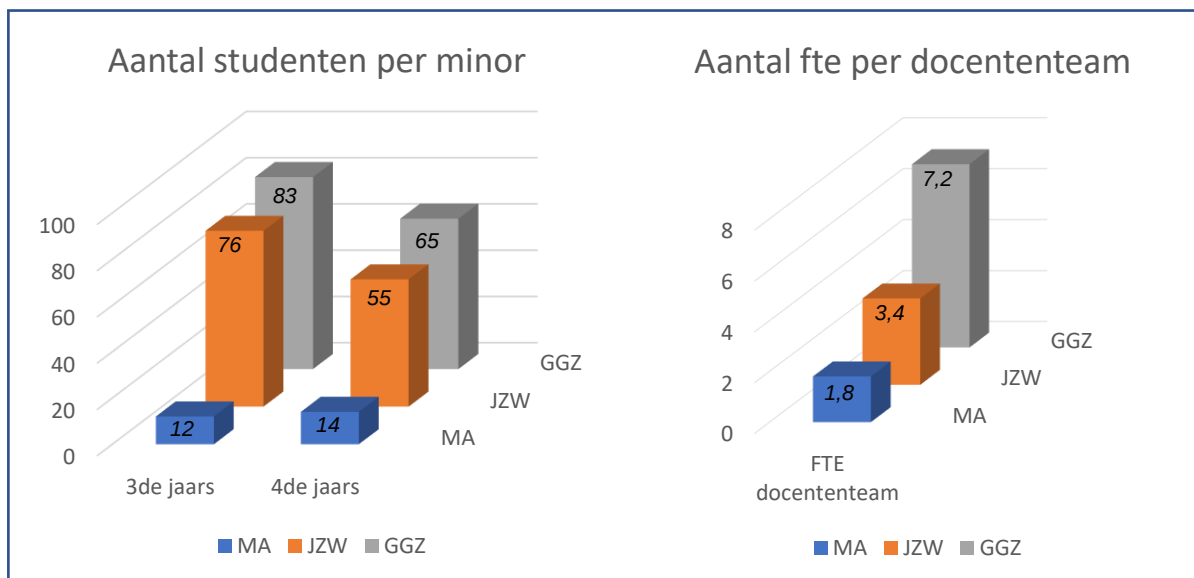
Dit is een mix method onderzoek; kwantitatief in de vorm van een enquête en kwalitatief onderzoek bestaat uit interviews. Een enquête is uitgezet onder 305 studenten waar 93 op gereageerd hebben (respons 30%). Bij deze 93 studenten is de huidige situatie onderzocht middels stellingen en toelichtingen. Naast de enquête zijn half-gestructureerde diepte-interviews gehouden met vijf studenten en vijf met docenten over de huidige en gewenste situatie (zie figuur 2).

Figuur 2: Aantal respondenten per instrument

4.2 Respondenten

Respondenten zijn docenten en studenten van Hogeschool-X in het 3de of 4de leerjaar. Middels 93 schriftelijke enquêtes voor studenten, vijf diepte-interviews met docenten en vijf met studenten heeft het onderzoek vorm gekregen. De verdeling van interviewrespondenten is; een 3de en 4de jaar student van GGZ en Jeugd en één van MA. Bij de docenteninterviews is voor twee docenten van GGZ en Jeugd gekozen en een van MA. Deze verdeling staan in verhouding met het studenten- en docentenaantal (zie figuur 3).

Figuur 3: Verhouding studenten- en docentenaantal Hogeschool-X

De enquêtes zijn onder studenten uitgezet, in totaal zijn er 171 voltijdstudenten in het 3de jaar en 134 in het 4de jaar. De enquête is naar alle studenten verzonden om ervoor te zorgen dat minimaal 25% de enquête ingevuld terugstuurt. Er is over het algemeen te weinig respons op vragenlijsten, studenten krijgen er veel. In overleg met de manager studentzaken is besloten om een aantal prijzen te verloten om studenten te stimuleren te reageren.

4.3 Instrumenten

De schriftelijke enquête hoort bij het kwantitatieve deel van het onderzoek en de half gestructureerde interviews bij het kwalitatieve deel. Er zijn drie instrumenten ontwikkeld voor het onderzoek, hier wordt weergegeven wat daarin centraal stond.

1. Schriftelijke enquête met stellingen over huidige situatie zelfsturing (deelvraag 1)

De stellingen voor de enquête zijn opgesteld met behulp van de operationaliseringstabel (zie bijlage 9). De drie categorieën die in het theoretisch kader beschreven zijn; mate van zelfsturing, rol van de student en rol van de docent hebben geleid tot deze vragen (Baarda & De goede, 2006)

Twee keer leidraad half gestructureerd interview met behulp van topiclijst gebaseerd op het theoretisch kader.

2. Gericht op docenten (deelvraag 1 en 2)
3. Gericht op studenten (deelvraag 1 en 2)

De leidraad met vragen is opgesteld met behulp van de operationaliseringstabel (zie bijlage 9). De drie categorieën die in het theoretisch kader beschreven zijn; mate van zelfsturing, rol van de student en rol van de docent hebben geleid tot deze vragen (Baarda et al, 2013).

In de uitnodiging werd de definitie van zelfsturing meegestuurd. Tijdens het interview werd dit aan het begin besproken; *herken jij dat en hoe verhoud jij je tot deze definitie?* Op deze manier is er gezorgd dat de interviewer en respondent over hetzelfde praten. Om betrouwbaarheid van resultaten nog meer te waarborgen zijn een aantal acties ondernomen en keuzes gemaakt.

1. Een proefafname is gedaan om het instrument te testen, de onderzoeker kan oefenen met de introductie en het doorvragen op de topics (Baarda et al, 2013).
2. Alle interviews door dezelfde interviewer afgenomen.
3. Het onderzoek is gedaan op de werk- en studeerplek van docenten en studenten zodat ze laagdrempelig mee kunnen werken, de interviews vonden overdag plaats en zijn in een afgesloten ruimte afgenomen zodat er weinig tot geen afleidingen zijn (Baarda et al, 2013).
4. Er zijn audio opname gemaakt zodat de interviews omgezet konden worden in transcripten en nauwkeurig geanalyseerd zijn (Baarda et al, 2013).

De gegevens die uit het onderzoek komen worden geanonimiseerd zodat respondenten vrij kunnen reageren. Om de validiteit van de onderzoeksgegevens te vergroten zijn een aantal acties ondernomen en keuzes gemaakt, die worden hier toegelicht. Er is gebruik gemaakt van triangulatie, (Baarda et al, 2013) er zijn drie verschillende databronnen genomen, studenten via een enquête, individuele docenten, individuele studenten. De drie bronnen/ perspectieven zijn gecombineerd en met elkaar vergeleken om tot het beste resultaat te komen. De onderzoeker heeft zijn eigen interpretaties

achterwege gelaten om de geldigheid te bevorderen (Baarda et al, 2013). Daarnaast wordt de leidraad voor de interviews rechtstreeks afgeleid van het theoretisch kader om de validiteit te verhogen (Baarda et al, 2013). Om de resultaten te kunnen generaliseren naar de beoogde populatie is over externe validiteit nagedacht. De studenten- en docentenaantallen zijn in kaart gebracht en er is verhoudingsgewijs onderzocht binnen de verschillende respondentengroepen. De populatie die onderzocht is zijn de 3de en 4de jaarstudenten en docenten van Hogeschool-X. Binnen deze populatie zijn drie subgroepen, MA, GGZ en Jeugd. Om de groepsgrootte van deze subgroepen nogal verschilt zijn respondenten nauwkeurig gekozen om de resultaten van het onderzoek te kunnen generaliseren naar de beoogde populatie (Baarda et al, 2013). Twee respondenten is het niet gelukt om naar het interview te komen. Een nieuwe afspraak plannen op korte termijn is niet gelukt waardoor andere respondenten gezocht zijn.

4.4 Data-analyse

De resultaten van de enquête zijn terug te zien in de frequentietabellen, deze berekeningen zijn gemaakt met Google Drive (zie bijlage 10). De resultaten uit de stellingen zijn weergegeven in staaf- en cirkeldiagrammen (zie bijlage 9). Alle toelichtingen uit de enquête zijn gecodeerd vanuit het codeerschema (zie bijlage 8) en in 5 categorieën gedeeld: mate van externe sturing, niveau van zelfsturing, leerhouding student, taakverdeling en docentkenmerken. Dit is vervolgens samengevat (zie bijlage 10) en daarna geconvergeerd bij de deelvragen verwerkt. Van de inhoud is een samenvatting gemaakt (zie bijlage 11).

De interviews met studenten zijn getranscribeerd en van alle interviews is een samenvatting gemaakt (zie bijlage 12). Bij de interviews van docenten is tevens een membercheck uitgevoerd. Alle interviews zijn geanalyseerd volgens het stramien van Boeijen (2014) namelijk open, axiaal en selectief coderen. Zie voor de codeschema bijlage 8. Voor een samenvatting van alle docentinterviews zie bijlage 13.

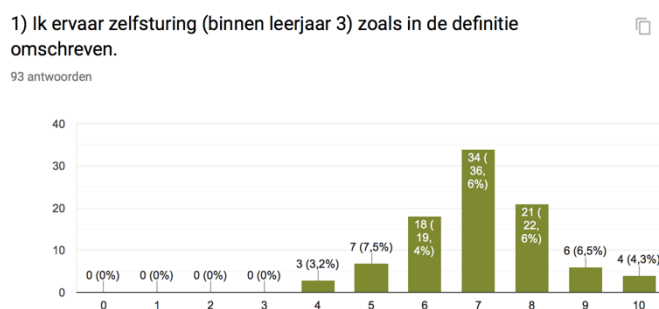
5 – Resultaten

De enquête is door 93 studenten ingevuld en vijf studenten en vijf docenten zijn geïnterviewd. Bij de stellingen in de enquête zijn regelmatig toelichtingen gegeven. De resultaten van de enquête en interviews wordt in dit hoofdstuk weergegeven. In paragraaf 5.1 de huidige situatie en paragraaf 5.2 de gewenste situatie.

5.1 Deelvraag 1. Wat is de huidige situatie m.b.t. zelfsturing?

1A Wat is de huidige mate van zelfsturing van studenten?

De huidige mate van zelfsturing per student verschilt dat komt naar voren bij alle instrumenten. Hier volgt een beschrijving van de resultaten per instrument. De stelling uit de enquête *“Ik ervaar zelfsturing (binnen leerjaar 3) zoals in de definitie omschreven”* (voor definitie zie pagina 8) scoort gemiddeld een 7 op een schaal van 10 (zie figuur 4).

Figuur 4: Ervaring van zelfsturing door studenten in leerjaar 3

Van de 93 studenten geven 14 een extra toelichting, ze worden beperkt door externe sturing. Zij wijten dit aan vakken en opdrachten die vast staan, het niet hebben van keuzevakken en weinig keuzes. Daar tegenover staan 15 studenten die tevreden zijn over hoe vrij je opdrachten/ opleiding in kan vullen (zie bijlage 10). In interviews met studenten komt naar voren: studenten werken 's nachts door om een verslag af te ronden net voor de deadline, kiezen bewust welke colleges of lessen ze volgen, voor zover ze die interessant of relevant achten en bij voorkeur opdrachten waar ze keuzes kunnen maken met betrekking tot doelgroep of thema. Dit geldt bij GGZ en Jeugd daar staan vakken vast en bij MA is de keuzeruimte groot waardoor studenten het onderwijs inrichten.

Bij Jeugd is een uitzondering gevonden, de vakken Effectieve Zorg en Ontwikkeling en Opvoeding 2 (zie bijlage 11 en 12). De studenten geven daar een presentatie waarmee ze de lesinhoud bepalen. Zowel studenten als docenten zijn hier positief over. Uit de interviews met studenten blijkt dat ze evalueren voornamelijk doen op aanwijzing van de docent of als ze een onvoldoende krijgen.

“Ik word erg beperkt als het gaat om beoordelingen of regeltjes. Als ik mijn creativiteit in kan zetten om mezelf te ontwikkelen moet ik daar wel de ruimte en vertrouwen van een docent in krijgen.”

Student Jeugd leerjaar 4

1B Wat is de huidige leerhouding van studenten?

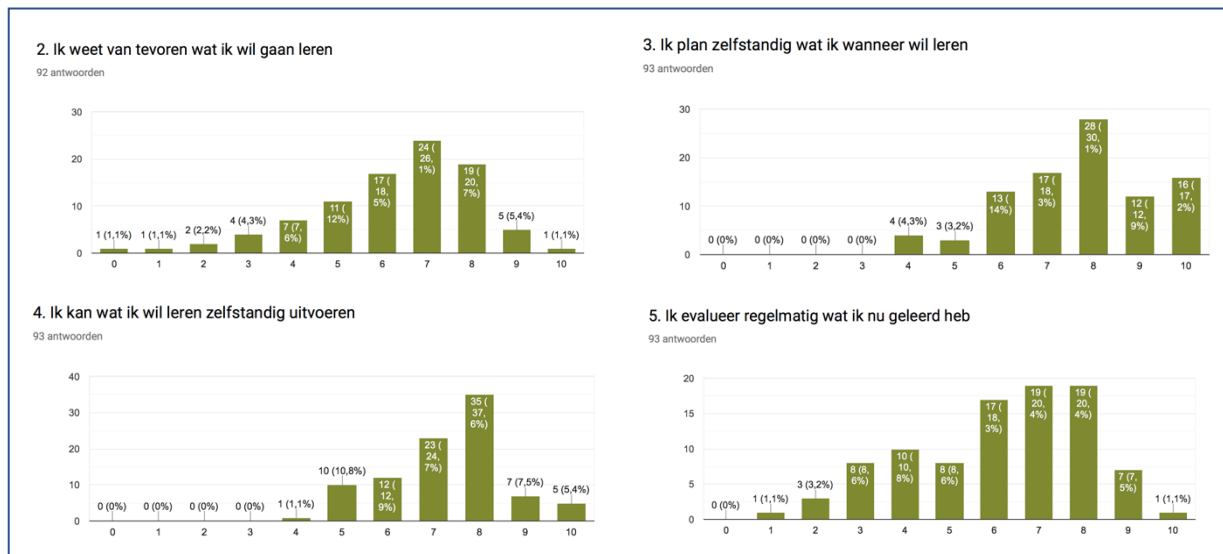
De huidige leerhouding daar zijn de studenten het niet met elkaar over eens. De stellingen in de enquête geven een andere uitkomst dan de interviews. De leerhouding is aan de hand van 4 stellingen bevestigd (oriënteren, planning, uitvoering, evaluatie), zie figuur 5.

Stelling 2, oriënteren gemiddeld 6,3.

Stelling 3, plannen gemiddeld 7,8.

Stelling 4 uitvoeren gemiddeld 7,3.

Stelling 5 evalueren gemiddeld 6,1.

Figuur 5: De huidige leerhouding van studenten

Opvallend is dat studenten beschrijven in de toelichtingen van de enquête dat ze weinig oriënteren en plannen, maar vooral uitvoeren. Een deel ervan reflecteert ook. Terwijl de stellingen laten zien dat plannen goed gaat, daarna uitvoeren, dan oriënteren en het minst goed evalueren. Als een student meer moet doen dan hij zelfstandig aan kan loopt hij vast. Gevolgen daarvan: de een blokkeert de ander zoekt hulp bij docent of studiegenoot. Uit de interviews met studenten komt naar voren dat de leerhouding verloopt van actief lesprogramma's volgen tot, van tevoren de silverpoint lezen, nadenken welke vragen ze gaan stellen en wat ze gaan halen in lessen. Waar studenten en docenten het over eens zijn is dat het merendeel van de studenten een zelfstandige leerhouding hebben (zie 10, 11 en 12). Er zijn een aantal uitschieters die actief zijn en een aantal die zelfverantwoordelijk leren. Uit de interviews met docenten komt dat zelfverantwoordelijke studenten komen met vragen van buiten de aangeboden lesstof.

“Ik wist al welke richting binnen de ggz ik op wilde, dus wilde mijn opdrachten ook in die richting invullen.”

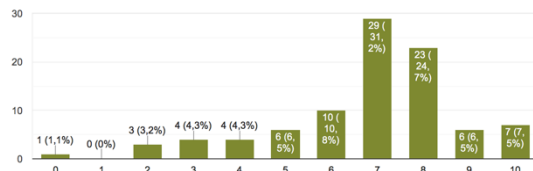
Student GGZ leerjaar 4

1C Wat is de huidige doceerstijl van docenten?

De doceerstijl is gemeten bij studenten en docenten. In de enquête staat *‘De mate van zelfsturing die ik kan ontwikkelen hangt af van de ruimte die de docent hiervoor geeft in zijn lessen’*. De gemiddelde score is 6,83. Daarnaast *‘Niet elke docent biedt mij evenveel mogelijkheden om mijn leerproces zelf te sturen.’* Gemiddelde score 6, maar de spreiding van de scores is groot (zie figuur 6).

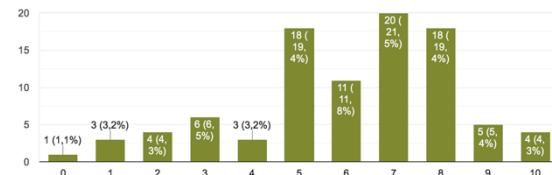
7. De mate van zelfsturing die ik kan ontwikkelen hangt af van de ruimte die de docent hiervoor geeft in zijn lessen.

93 antwoorden

11. Niet elke docent biedt mij evenveel mogelijkheden om mijn leerproces zelf te sturen.

93 antwoorden

Figuur 6: De huidige doceerstijl

Veel studenten vinden dat geleidelijk aanleren van zelfsturing de voorkeur heeft (zie bijlage 9). Als ze zelf hun weg zoeken kunnen ze vastlopen, dan hebben ze steun van de docent nodig. Er zijn docenten die erg gestructureerd zijn en met extra planningen werken (zie bijlage 11). Andere docenten laten dit los en geven meer regie aan studenten hoe ze het aanpakken om hun doelen te bereiken. Alle geïnterviewde docenten willen ondersteunen door prikkelende vragen te stellen, studenten aan het denken zetten in de juiste richting (zie bijlage 12). Een overeenkomst in de antwoorden is dat er veel verschil is in de doceerstijl (zie bijlage 11 en 12).

Zeven studenten lichten toe bij de enquête dat een docent meer mag sturen met lesstof om nieuwe inzichten te creëren zodat studenten leren wat nodig is in het werkveld. Tevens geven ze aan, als de docent meer stuurt dan laat hij minder ruimte voor de student. Dit bepaalt de keuzevrijheid voor de student en de mate van zelfsturing. Zeven studenten spreken dit tegen en beschrijven in de toelichtingen dat ze weinig sturing en veel ondersteuning willen (zie bijlage 10).

5.2 Deelvraag 2. Wat is de gewenste situatie m.b.t. zelfsturing?

2A Wat is de gewenste mate van zelfsturing bij studenten?

In de enquête is geen stelling over de gewenste situatie, desondanks geven 14 studenten een toelichting over de gewenste situatie. Zij willen meer regie over hun leerroute (zie bijlage 10). Dit komt overeen met de interviews: meer keuzevrijheid, keuzevakken en regie over hun leerroute. Ze voegen aan vakken zelf iets toe, kiezen de doelgroep of relevant thema. Studenten en docenten zijn het hier opvallend eens, zo ook over; docenten worden geconsulteerd om erop toe te zien of studenten op de goede weg zijn, studenten werken binnen de kaders van de toetsvoorwaarde, zelfsturing van de student wordt groter, in elke situatie vindt zelfsturing plaats, denk aan thuis, opleiding en praktijk (zie bijlage 11 en 12).

2B Wat is de gewenste leerhouding van studenten?

De gewenste leerhouding van studenten is volgens studenten die geïnterviewd zijn: ze weten welke expertise docenten hebben, de student mag zelf weten wat hij wil leren, hij wil de vaardigheden leren en de benodigde kennis hiervoor eigen maken, hij is gemotiveerd, alles is een uitdaging, hij neemt risico's en toont zijn kwetsbaarheid (zie bijlage 11). De docenten interviews leverden nog een aantal andere punten op: de student experimenteert, heeft een zelfverantwoordelijke houding en gaat voorbereid naar contactmomenten (zie bijlage 12). De overeenkomsten uit de interviews zijn dat de studenten fouten durven te maken, vragen stelt en word ondersteund door de docent.

2C Wat is de gewenste doceerstijl?

Studenten geven aan: de docent is ondersteunend en geeft minimale sturing, volgt je proces, is bereikbaar, denkt mee en gaat naast de student staan (zie bijlage 11). De docenten geven aan dat ze voornamelijk in duo's werken en alle docenten vinden zelfsturing belangrijk en stimuleren dit (zie bijlage 12). De overeenkomsten tussen de antwoorden van de student en docent zijn; de docent heeft een coachend stijl, is beschikbaar, flexibiliteit in het onderwijs, er is meer ruimte in het onderwijsleerprogramma om eigen keuzes te maken, er zijn verplichte vakken en keuzevakken.

6 – Conclusie

Deelvraag 1. Wat is de huidige situatie m.b.t. zelfsturing?

1A Wat is de huidige mate van zelfsturing van studenten?

De huidige mate van zelfsturing is divers onder studenten. Er zijn studenten die zich beperkt voelen maar ook studenten die tevreden zijn over de ontwikkeling van zelfsturing. Een mogelijke oorzaak is af te leiden uit de doceerstijl zoals beschreven door Hersey, et al. (2008). De docent geeft les aan een groep en niet individueel, waardoor de doceerstijl niet voor eenieder passend is. Daarnaast beperkt de huidige inrichting van het onderwijs regelmatig de ontwikkeling van zelfsturing doordat vakken en opdrachten vast staan of doordat een te groot beroep op zelfsturing wordt gedaan. De mate van zelfsturing moet echter in balans zijn met de mate van externe sturing om destructieve frictie te voorkomen zoals Vermunt aangeeft (1992).

1B Wat is de huidige leerhouding van studenten?

De huidige leerhouding van studenten is bij het grootste deel zelfstandig. De huidige inrichting van het onderwijs daagt onvoldoende uit om een zelfverantwoordelijke houding aan te leren. Het lukt studenten goed om leertaken uit te voeren, de meningen zijn echter verdeeld over plannen van leertaken, en bij oriënteren en evalueren hebben studenten de meeste hulp bij nodig. Zoals Taks (2003) beschrijft is er een opbouw totdat de studenten alle taken zelf uitvoeren. Er zijn studenten die vastlopen en geen of laat hulp vragen en die dan frictie ervaren zoals Vermunt beschrijft (1992).

1C Wat is de huidige doceerstijl van docenten?

De huidige docentstijl biedt te weinig mogelijkheden voor studenten om hun leerproces zelf te sturen. De docent stuurt te veel, hij zou meer kunnen ondersteunen. Er zijn echter veel verschillen tussen docenten, van gestructureerd tot meer ruimte laten. Alle docenten stellen prikkelende vragen om studenten te sturen of ondersteunen (Hersey, et al., 2008). De doceerstijl is aangepast op een gedeelte van de studenten.

Deelvraag 2. Wat is de gewenste situatie m.b.t. zelfsturing?

2A Wat is de gewenste mate van zelfsturing bij studenten?

In de gewenste situatie hebben studenten meer regie over hun leerroute en meer keuzevrijheid binnen de kaders van de toetsvoorwaarde. Ze voegen aan vakken zelf iets toe, kiezen de doelgroep of relevant thema en hebben keuzevakken. De externe sturing neemt af en de sturing van de student groeit. Docenten worden geconsulteerd om erop toe te zien of studenten op de goede weg zijn. De student heeft daarmee regie over de mate van externe sturing die nodig is (Vermunt, 1992).

2B Wat is de gewenste leerhouding van studenten?

De student: experimenteert, wil vaardigheden leren, kennis eigen maken, is gemotiveerd, en durft kwetsbaarheid te tonen. Daarnaast werkt hij zelfstandig aan opdrachten, zoekt zelf uit wat nodig is, maakt een planning, voert uit, evalueert en reflecteert zoals ook Bolks & Klink beweren (2011). De gewenste leerhouding is zelfverantwoordelijk zoals Taks beschrijft (2003).

2C Wat is de gewenste doceerstijl?

De gewenste doceerstijl is voornamelijk coachend maar vooral aangepast aan wat de student nodig heeft, dit komt overeen met wat Hersey, et al. beweren (2008). De hoeveelheid sturing en ondersteuning wisselt hoewel sturing minimaal is in de gewenste situatie zoals Vermunt beschrijft (1992). Docenten vinden zelfsturing belangrijk en stimuleren dit ook. De docent volgt het leerproces, evalueert met studenten, is bereikbaar en beschikbaar om vragen te beantwoorden. Er is flexibiliteit in het onderwijs, keuzemogelijkheden en er zijn verplichte vakken en keuzevakken.

Antwoord op de hoofdvraag

Wat is bij Hogeschool-X de huidige en de gewenste situatie met betrekking tot zelfsturing van studenten?

In de huidige situatie wordt te weinig zelfsturing gevraagd. Een dominant kenmerk van de begeleidingsstijl van docenten is sturing een effect hiervan is dat studenten te weinig worden uitgedaagd om zelfsturing te ontwikkelen. In de gewenste situatie krijgen studenten meer ruimte voor het ontwikkelen van zelfsturing met name doordat lesprogramma niet vast staan en er keuzemogelijkheden zijn voor studenten. De docentrol verandert steeds meer in een coachende rol naar mate zelfsturing verder ontwikkeld, de docent laat sturing meer los.

Reflectie op het uitgevoerde onderzoek

Hoewel de validiteit en betrouwbaarheid zorgvuldig is vergroot zijn er toch beperkingen aan dit onderzoek. De opzet van de enquête, vragenlijsten en het theoretisch kader kunnen nog beter op elkaar aansluiten. Als dit beter aansluit is de analyse sneller gerealiseerd. Dit onderzoek heeft tevens waardevolle informatie gebracht, inzicht in het leerproces van studenten en suggesties voor de verbetering van het onderwijs. Dit komt de opleiding Social Work ten goede. Twee overwegingen voor vervolgonderzoek:

- 1) Onderzoek "motivatie" en wat het effect hiervan is op de ontwikkeling van zelfsturing. Er is het vermoeden ontstaan van een verband tussen beiden.
- 2) Onderzoek hoe studenten met een hoge mate van zelfsturing in constructieve frictie kunnen blijven leren. De theorie zegt dat dit niet kan en het is een uitdaging om het tegendeel te bewijzen.

7 – Advies

Op dit moment zijn er veel acties gaande om het onderwijs te vernieuwen voor leerjaar 3 en 4 en zakelijke dienstverlening. Daarom is **nu** het moment om met de aanbevelingen aan de slag te gaan. Bij het ontwikkelen of aanpassen van het onderwijs moeten de aanbevelingen meegenomen worden. In dit advies worden een drietal aanbevelingen gedaan voor onderwijsontwikkeling en een voor vervolgonderzoek. De drie aanbevelingen zijn om de huidige situatie te transformeren naar de gewenste situatie. De acties komen vanuit docenten of onderwijskundige voor doorontwikkeling van het onderwijs en facilitering vanuit het Management Team. Om verbeteringen te maken op het gebied van zelfsturing zijn hier drie aanbevelingen geformuleerd

Aanbeveling 1) Meer keuzemogelijkheden en flexibiliteit in het onderwijs

Studenten willen keuzemogelijkheden waar ze zich in kunnen verdiepen. Als er meer mogelijkheden geboden worden, kan een student zijn eigen profiel samenstellen en zich daarmee profileren op de arbeidsmarkt. Is de opleiding volbracht, dan heeft eenieder dezelfde basis met een specialisatie die ze uniek maakt. Maak een stap naar gepersonaliseerd leren zoals gewenst door Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2016). *Creëer keuzemogelijkheden en flexibiliteit in onderwijsprogramma's.*

De keuzemogelijkheid kan gecreëerd worden in huidige opdrachten door een eigen doelgroep of thema toe te voegen. Bijvoorbeeld de doelgroep autisme of thema gedwongen kader. Dit is eenvoudig aan te passen omdat alleen de kaders verruimd worden. Het enige nadeel is dat er voorwaarde zijn vanuit accreditatie waaraan voldaan moet worden. Toch de moeite waard om goed te kijken hoe opdrachten verruimd kunnen worden en toch aan voorwaarde voldaan wordt. Qua implementatie zou dit mogelijk zijn in 1 tot 2 jaar om de wijzigingen te maken. De verdieping op verplichte thema's zou ook gecombineerd kunnen worden met een aanvullend thema. In 3 tot 4 jaar zouden keuzemogelijkheden uitgebreid kunnen zijn zodat de profielen van de afgestudeerde unieker wordt en ze verder ontwikkelen naar gepersonaliseerd onderwijs.

De flexibiliteit kan gecreëerd worden door met keuzevakken te werken. Er liggen nog diversen keuzemodules op de plank die met een update klaar voor gebruik zijn. Zo is een start snel gerealiseerd. Dat betekent dat er elders ec's (European Credit) vrij moeten worden gespeeld zodat studenten ruimte hebben om keuzemodules te volgen en behalen. De opzet van de keuzemodules is dat studenten deze volledig zelfstandig kunnen doorlopen. Een goede opzet om zelfsturing te bevorderd. De keuzevakken helpen bij flexibele organiseren van het onderwijs omdat studenten zelf kiezen wanneer ze de vakken zelfstandig doorlopen. Het zou goed zijn als de toets vorm niet afhankelijk is van toets weken, maar bijvoorbeeld dat binnen 2 tot 3 weken de uitslag bekend is. Dat betekent ook flexibeler inregelen van de inzet van docenten of zo toetsen dat er relatief weinig nakijkwerk aanzit. Nieuw onderwijs voor leerjaar 3 wordt nog ontwikkeld. Dat is het ideale moment om daar meer flexibiliteit in te creëren zodat studenten keuzes hebben in de opdrachten. Voor de implementatie wordt verwacht dat een aanpassing in het OER (Onderwijs- en Examenregeling) noodzakelijk is. Het gevolg is dat de implementatie daarom pas kan starten in onderwijsjaar 2020-2021. Dat geeft wel veel tijd om het goed op te zetten zodat er ook

voldoende keuzemogelijkheden zijn. Ideaal zou zijn als er 10 keuzevakken zijn en studenten er 4 á 5 uitkiezen. Een mooie start is als er 5 keuzevakken zijn en studenten er 2 uitkiezen.

Aanbeveling 2) Ruimte voor ontwikkelen van zelfsturing, docenten ondersteunen meer

Als vakken en lesprogramma's vast staan, de student hoeft deze enkel te volgen. Het gevolg hiervan is een student die van A naar B loopt en zelf niet over de route nadenkt. Studenten geven aan dat ze liever nadenken over de route en hoe ze deze afleggen. Op die manier kunnen ze zelfsturing ontwikkelen. Voor docenten/ onderwijskundige de uitdaging om lesprogramma's te creëren waar de route voor de studenten niet vast staat. Een programma waar ze mogen experimenteren en hun weg in vinden. Docenten sturen nog veel en zouden meer moeten gaan coachen. Het huidige onderwijs loslaten en overstappen naar projectonderwijs zou hier randvoorwaarde scheppend in kunnen zijn. Het verschil tussen het huidige onderwijs en projectonderwijs is te groot waardoor studenten eerder in destructieve frictie terecht komen. Ze zijn namelijk niet gewend om op die manier te werken. Een tussenvorm zou beter zijn. Bijvoorbeeld een vak met een opdracht, hiervoor is online een ingerichte bibliotheek met artikelen, kennisclips, links naar sites, filmpjes en boeken tips om raad te plegen. Het is een keus of de student dit gebruikt. Daarnaast zijn er enkele lessen ingepland waar studenten kennis op kunnen halen en een aantal vaste en flexibele coaching momenten waar de student gevolgd en ondersteund wordt richting het einddoel. Om zoveel mogelijk bij de keus van de student te laten hoe die zijn proces loopt, zou een aantal coaching momenten verplicht stellen goed zijn. Op dat moment kan de docent dan ingrijpen als destructieve frictie gesignaleerd wordt. Buiten de coaching momenten is de docent bereikbaar en beschikbaar voor ondersteuning. Daarnaast moet deze vorm natuurlijk ook aansluiten op het onderwijs van leerjaar 2 en nagedacht worden met docenten van leerjaar 2 of deze overgang niet te groot is.

Aanbeveling 3) Bewustwording zelfsturing bij studenten en docenten

Door studenten en docenten bewust te maken van de ontwikkeling van zelfsturing begrijpen ze beter wat ze eigen moeten maken en/of wat ze zelf ervaren tijdens leerprocessen. Ze kunnen dit proces bij zichzelf of de ander herkennen en daarop anticiperen. Dit lesaanbod kan aangeboden worden in het huidige lesprogramma bij de studiebegeleidingslessen. Maak het onderwerp van gesprek met studenten in verschillende werkvormen. De in dit onderzoek ontworpen meetinstrumenten en powerpoint presentatie kunnen daarbij helpen (zie bijlage 1, 2, 6 en 7). Middels een artikel en/of kennisclip en het bespreken van dit onderwerp worden de eerste stappen gezet. Dit thema kan elk leerjaar terugkomen zodat studenten bewust worden dat ze dit geleidelijk leren gedurende de jaren. De onderzoeker heeft met één 3de en één 4de jaars klas samen een bijeenkomst over zelfsturing begeleid. Het theoretisch kader is uitgelegd met behulp van het schema, in groepen zijn bespreekopdrachten gedaan om het thema eigen te maken met elkaar. De studenten hebben het begrip zelfsturing toen goed eigen gemaakt. De opzet van de les is hierna bijgesteld om het verloop van de les te verbeteren (zie bijlage 13). De implementatie hiervan is eenvoudig. De presentatie kan doorgestuurd worden naar de sb-docenten van leerjaar 3 en 4 en er kan een moment gepland worden om hier uitleg over te geven. Zij kunnen dit dan toepassen in een van hun lessen. Dit thema alleen bespreken in leerjaar 3 en 4 is een

begin, maar dit kan uitgebreid worden naar leerjaar 1 en 2. Daar zou een (gedeelte) van het model gebruikt kunnen worden om inzicht te creëren bij studenten of het artikel (bijlage 15) of kennisclip. Om docenten te informeren wordt een lunchcollege georganiseerd. De realisatie hiervan kost een aantal ontwikkeluren. De implementatie is vrij eenvoudig en dit kan komend schooljaar gerealiseerd zijn.

Aanbeveling 4)

Vervolgonderzoek om te achterhalen of het verschil tussen de minoren wat op kleine schaal is gezien, op grote schaal bestaat. Dat is namelijk dat de minor MA een grote aanspraak doet op zelfsturing en de minor GGZ en Jeugd een minimale aanspraak. Door dit breder te onderzoeken kun je mogelijk goede conclusies trekken hoe alle minoren de ontwikkeling van zelfsturing op constructieve wijze kunnen laten ontwikkelen.

Omgaan met weerstand

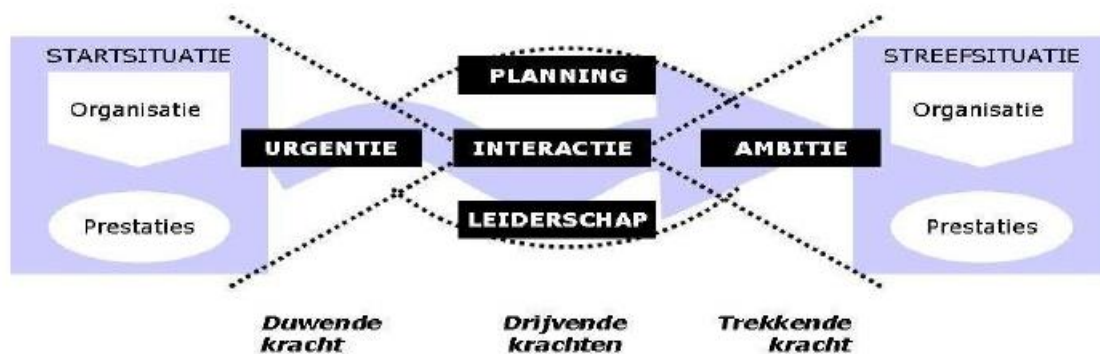
Student

Veel studenten zijn blij met veranderingen die het onderwijs verbeteren. Er zal ook weerstand zijn van studenten die nu tevreden zijn. De veranderingen zijn goed te onderbouwen omdat meer dan 100 personen (93 enquêtes, 5 studenten en 5 docenten interviews) hier input voor hebben gegeven. Dit zal de weerstand niet volledig weghalen. Bij de implementatie kan extra aandacht zijn voor eenieder die in weerstand zit om ze te helpen in de nieuwe situatie.

Docent

Er zullen docenten zijn die weerstand hebben tegen de veranderingen, met name docenten die graag erg gestructureerd werken. Zij zullen meer los moeten laten om meer ruimte te bieden voor de ontwikkeling van zelfsturing bij de studenten. Hersey, et al. beschrijven dit en de resultaten van dit onderzoek laten de noodzaak ook zien. Het is prima dat de sturing in het begin veel is en daarna afgebouwd wordt zodat de docent meer ondersteund. Het is goed te onderbouwen waarom/why deze verandering nodig is. Het waarom zit op overtuigingsniveau, Sinek (2011) beschrijft dat hier het gesprek over gevoerd moet worden zodat mensen de verandering kunnen omarmen. Staes (2017) beschrijft dat de red monkey's de vernieuwingen als eerste zullen omarmen, daarna de pioniers, de followers en als laatste de settlers volgens. Zoek de red monkey's op en laat ze vooroplopen en het voorbeeld geven aan de rest. Dit maakt het makkelijker voor andere om te volgen. Daarnaast kunnen docenten gecoacht worden om de sturing meer los te laten en meer gaan ondersteunen. Belangrijk bij elke verandering is de wijze waarop er over gecommuniceerd wordt, Mars (2016) noemt de communicatie het allerbelangrijkste. De communicatie wordt door een vijftal krachten gedreven (zie afbeelding 3) en helpt

om medewerkers van de startsituatie (A) naar de streefsituatie (B) te krijgen. Er dient extra aandacht te zijn voor een zorgvuldige communicatie naar alle belanghebbende.

Afbeelding 3. Hoe krijg je ze mee? Vijf krachten om een verandering te laten slagen (Mars, 2016)

Ontwikkelaars

De docenten die het ontwikkelen van nieuw onderwijs realiseren hebben erg veel werk en daar moeten constant keuzes gemaakt worden wat prioriteit heeft. Als zij met meer zaken rekening moeten houden kan dit weerstand opleveren. Wat kan helpen is de onderbouwing dat veel mensen dit aangegeven in het onderzoek en dat een aantal veranderingen geen bergen werk oplevert. Met het flexibel maken van onderwijs worden de verschillende onderdelen behapbaar en makkelijker per deel aan te passen zijn. Zorgvuldige communicatie dus zoals Mars (2016) aangeeft en proberen om de ander het nut van deze vernieuwing in te laten zien zoals Sinek (2011) beschrijft. Een goede stap richting de trend voor de toekomst!

Literatuurlijst

- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Van der Velden, T., & De Goede, M. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (derde dr.). Groningen: Noordhoff.
- Baarda, B., & De Goede, M. (2006). *Basisboek methoden en technieken*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Brinkman, D. (2017). *Het bevorderen van zelfsturend leren bij studenten van de Master Social Work*. Geraadpleegd van <https://hbo-kennisbank.nl/details/aereshogeschool:oai:www.samhao.nl:VBS:2:142958>
- Blom, R., Bosdriesz, G., Heijden, J., Zuylen, J., & Schamp, K. (2010). *Help een burgerinitiatief! De faciliterende ambtenaar: werkboek met informatie, suggesties en tips voor gemeenteambtenaren die te maken hebben met initiatieven van burgers*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Bolks, T. & Van Klink, M. (2011). Zelfsturing gaat niet vanzelf, een onderzoek naar zelfsturing van pabo studenten. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 32(2).
- Boeijs, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. The Hague, The Netherlands: Boom Lemma.
- Buitenhuis, A. (2008). *Successful on stage* (Een onderzoek naar de factoren die volgens betrokkenen het leren in een praktijkstage voor studenten beïnvloeden bij Humanitas DMH). Geraadpleegd van <https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwia6InlqM3hAhUjNOwKHxjBDMEQFjAAegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fdspace.library.uu.nl%2Fbitstream%2Fhandle%2F1874%2F34429%2FA.%2520Buitenhuis.pdf%3Fsequence%3D1%26isAllowed%3Dy&usq=AOvVaw3z-EPbC2YU58m9iqoHrH7U>
- Doorn, E. (2018). De Zone van de Naaste Ontwikkeling (ZNO). *Heb je hoge verwachtingen of ben je tevreden met wat het kind/de jongere nu kan?* Geraadpleegd van <https://www.stibco.nl/index.php/mogelijkheden/zno-stibco-emi#content>
- Edu&ik. (zd). *Zone van naaste ontwikkeling*. Geraadpleegd op 13 november 2018, van <https://www.edu-en-ik.nl/publicaties/hoogbegaafdheid/ontwikkeling-en-welzijn/altijd-te-makkelijk-te-moeilijk/>

Fontys, (2018) Evaluatie jaar 1 2017-2018, Fontys Sociale Studies.

Gerrits, L. (2018). Van didactische visie naar de zes didactische principes van Fontys Hogescholen Sociale Studies.

Gijzel, S. Karbounariaris, S. Overkamp, E. (2016) WMO-wijzer wat betreft de kanteling. Utrecht: Kenniscentrum Sociale innovatie en de wmo-werkplaats

Jossberger, H., Brand-Gruwel S., Boshuizen, H., & Wiel, M. van de (2010). The challenge of self-directed and self-regulated learning in vocational education: a theoretical analysis and synthesis of requirements. *Journal of Vocational Education & Training*, 62(4), p.415-440.

Hersey, P., Blanchard, K. H., & Johnson, D. E. (2008). *Management of Organizational Behavior: Leading Human Resources* (9^e dr). London, United Kingdom: Pearson Prentice Hall

Kallenberg, T., Van der Grijspaarde, L., Ter Braak, A., & Baars, G. (2014). *Leren (en) doceren in het hoger onderwijs* (3^e ed.). Den Haag, Nederland: Boom Lemma

Klink, M.R. van der, & Nijhof, W.J. (1997). Self-directed learning in the Netherlands. In G. Straka (Ed.), *European views of self-directed learning* (pp. 59-74). Münster: Waxmann.

Mars, A. (2012). *Hoe krijg je ze mee?* Assen: Van Gorcum.

Maurer, J. en Westermann, G. (2016). Transitie en Transformatie van Jeugdhulp nader bekeken: Meer aandacht nodig voor biologische en psychologische factoren. *Kind en adolescent praktijk*, 16(4), 12-19.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2016). *Nederland 2035* (trends en uitdagingen ten behoeve van Slotconferentie HO-tour). Geraadpleegd van <http://docplayer.nl/14797450-Nederland-2035-trends-en-uitdagingen.html>

Plomp, T. (2013). Preparing education for the information society: implementation challenges. *International Journal of Social Media and Interactive Learning Environments*, 224-239.

Vavia. (zd). *Leiderschapstijlen*. Geraadpleegd op 10 december 2018, van https://www.vavia.nl/leidinggeven/leiderschapstijlen/010_leiderschap_leiderschapstijlen4b_blancharchard/

- Vermunt, J. (1992). *Leerstijlen en sturen van leerprocessen in het hoger onderwijs. Naar procesgerichte instructie in zelfstandig denken (proefschrift)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Vermunt, J. (1994). *Leerstijlen en leerstrategieën van studenten: Recente onderzoeksgegevens. VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 15(3), 8-15.
- Voogt, J., & Pareja Roblin, N. (2010). *21st century skills* (Discussienota). Geraadpleegd van http://development.todosmedia.com/klassestheater/wp-content/uploads/2015/04/discussie-nota-21_st_century_skills-.pdf
- Vrieling, E.M. (2014). *Zelfgestuurd leren kun je niet zelfgestuurd leren. Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 35(1) p.15-28.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds.) Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- Ruijters, M. (2017). *Liefde voor leren. Over diversiteit van leren en ontwikkelen in en van organisaties*. Deventer: Vakmedianet.
- Sambell, K., & McDowell, L (1998). The value of self and peer assessment to the developing lifelong learner. In C. Rust (Ed.). *Improving student learning. Improving students as learners* (pp. 56-66). Oxford: The Oxford Centre for Staff and Learning Development.
- Simons, P. (1996). *Towards a constructivistic theory of self-directed learning*. University of Nijmegen.
- Sinek, S. (2011). *How great leaders inspire everyone to take action*. London, Engeland: Penguin.
- SLO, Thijs, A., Fisser, P., & Van der Hoeven, M. (2014). *21^e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Geraadpleegd van <http://www.slo.nl/downloads/2014/21e-eeuwse-vaardigheden-in-het-curriculum-van-het-funderend-onderwijs.pdf/download>
- Sluismans, D.M.A. (2002). *Student involvement in assessment. The training of peer assessment skills (proefschrift)*. Heerlen: Open Universiteit.
- Staes, J. (2017). *Mijn organisatie is een oerwoud*. 14de druk. Schiedam: Lannoocampus.
- Steeman, D. (2016). *Het begeleiden van stagiaires op hun weg naar zelfverantwoordelijke beroepsbeoefenaren*. Geraadpleegd van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_fontys:oai:surfsharekit.nl:694ed7c1-9e3b-410e-90ed-3b4ab51f6a07

- Stiphout, J (2017). *Zelfregulatie ondersteunen. Een actieonderzoek naar leerkrachtvaardigheden bij het stimuleren van zelfregulatie*. Geraadpleegd van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_fontys:oai:surfsharekit.nl:5c8334f2-541f-43ed-bf78-a0f544bfceef
- Taks, M. (2003). *Zelfsturing in Leerpraktijken, een curriculumonderzoek naar de nieuwe rollen van studenten en docenten in de lerarenopleiding*. Enschede: Universiteit Twente.
- Van Saglibene, M. (2017). *Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong* (Het gesprek bepaalt de mate van ontwikkeling..) Geraadpleegd van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_fontys:oai:surfsharekit.nl:cc16e9ed-8536-473f-8347-1e39e44eab3a

Bijlagen

Vorbereiding:

1. Schema zelfsturing	32
2. Enquête over zelfsturing	33
3. Mail uitnodiging interview	38
4. Bevestiging interview student	39
5. Bevestiging interview docent	40
6. Leidraad Half gestructureerd interview student	41
7. Leidraad Half gestructureerd interview docent	43
8. Codeerschema	45
9. Operationaliseringstabel	46

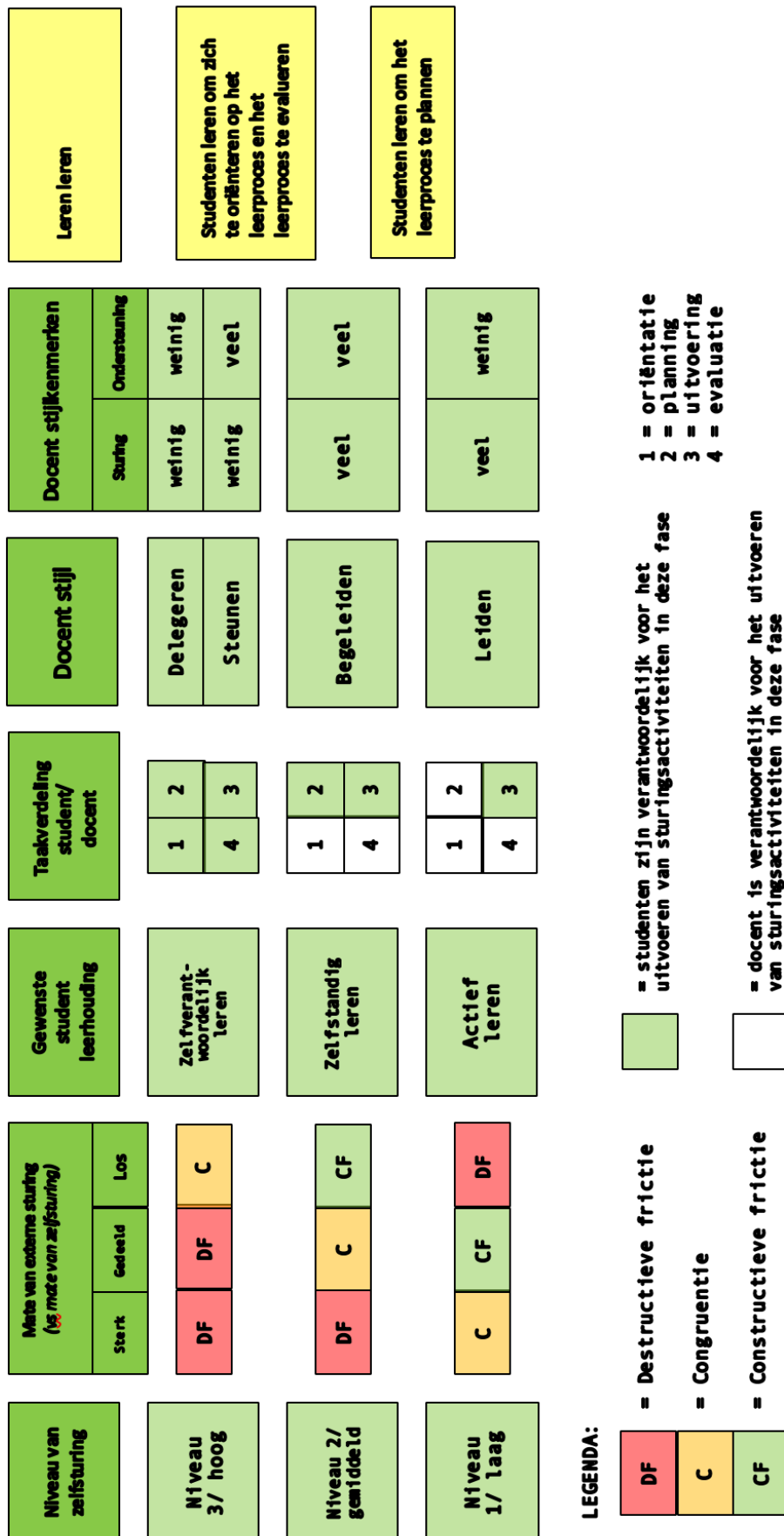
Analyse

10. Resultaten stellingen enquête	51
11. Analyse enquête toelichtingen	56
12. Analyse interview student	62
13. Analyse interview docent	65

Extra

14. Presentatie sb-les zelfsturing	68
15. Zelfregulering vs zelfsturing	71
16. Artikel zelfsturing	72

1) Schema zelfsturing

2) Enquête over zelfsturing

Beste student, voor je ligt een enquête over zelfsturing. Deze enquête zet ik uit in het kader van mijn Masterstudie Leren en Innoveren binnen Fontys.

Graag vraag ik jullie medewerking voor het invullen van deze enquête, het invullen kost je ongeveer 10 á 15 minuten. Het is belangrijk dat je zo eerlijk mogelijk antwoord geeft, de gegevens worden anoniem verwerkt. Bij het geven van de antwoorden houd je alleen de lessen in leerjaar 3 in gedachte. Uiteraard hebben antwoorden geen invloed op het verdere verloop van je studie. Onder de ingevulde enquêtes voor de deadline verloot ik 2 x 1 uur pret op de HTC Vive VIRTUAL REALITY set (per keer tussen de 3 en 5 personen) op de Fontys. Vul dan wel aan het eind je naam in zodat je kans kan maken op deze prijs!

Met de uitkomsten van de enquête kan ik dit thema verder uit werken, jullie input is hierbij namelijk essentieel! Aan het eind van het onderzoek schrijf ik een adviesrapport, mocht je interesse hebben in de uitkomst vul dan aan het eind je mailadres in. Wanneer je bereid bent om over dit onderwerp dóór te praten in een interview - dan kun je dit ook aan het eind van de enquête aangeven.

Eerst zal ik de term ‘zelfsturing’ uitleggen zodat we hetzelfde begrip hanteren bij de vragen die ik je voorleg.

Definitie:

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Dus als student doorloop je bewust de stappen oriënteren, plannen, uitvoeren, evalueren & reflecteren op jouw leerproces. Een continu proces wat doorlopen wordt om de doelen te behalen die gesteld zijn. Als student bepaal je dan zelf op welke manier het beste geleerd kan worden. Er wordt ook buiten kaders gekeken naar wat nodig is om doelen te bereiken of wat de best passende manier van leren is.

Metafoor: Een student fietst een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route

(welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat heeft ertoe bijgedragen dat ik het zo gedaan heb en hoe zou ik het anders gedaan kunnen hebben) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

Hieronder volgen 11 stellingen over Zelfsturing. Elke stelling kun je scoren op een schaal van 0 tot 10.

0 staat daarbij voor helemaal niet eens en 10 staat voor helemaal mee eens.

Omcirkel het getal wat het beste weergeeft hoe jij deze stelling ervaart in leerjaar 3 van de opleiding.

START VRAGENLIJST ZELFSTURING

Alle vragen gaan over de lessen in leerjaar 3

Naam: (hoeft niet ingevuld te worden)

Sekse: Kies een item

Leeftijd: Kies een item.

Richting: Kies een item.

Leerjaar: Kies een item.

Stelling 1

Ik ervaar zelfsturing (binnen leerjaar 3) zoals in de definitie omschreven.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 2

Ik weet van tevoren wat ik wil gaan leren

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Alle vragen gaan over de
lessen in leerjaar 3

Stelling 3

Ik plan zelfstandig wat ik wanneer wil leren

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 4

Ik kan wat ik wil leren zelfstandig uitvoeren

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 5

Ik evalueer regelmatig wat ik nu geleerd heb

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 6

Zelfsturing is essentieel voor mij om te leren zodat ik kan functioneren in de praktijk.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 7

De mate van zelfsturing die ik kan ontwikkelen hangt af van de ruimte die de docent hiervoor geeft in zijn lessen.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Helemaal mee eens

Toelichting:

Alle vragen gaan over de
lessen in leerjaar 3

Stelling 8

Bij zelfsturing heb ik in het begin veel ondersteuning en sturing van de docent nodig die daarna stapsgewijs wordt afgebouwd.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 9

Als ik meer zelfstandig moet doen dan ik kan in een situatie, dan word ik overvraagd.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 10

Als ik te weinig zelfstandig kan doen in een situatie, raak ik mijn motivatie kwijt.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Stelling 11

Niet elke docent biedt mij evenveel mogelijkheden om mijn leerproces zelf te sturen.

Helemaal niet mee eens   0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Helemaal mee eens

Toelichting:

Ruimte voor overige opmerking:

Hartelijk bedankt voor het invullen van deze enquête!

Vink hieronder nog aan wat van toepassing is

- ☐ Ik wil doorpraten over dit onderwerp in een interview en krijg voor mijn deelname een lunch bon
- ☐ Ik wil kans maken op de prijzen die verloot worden
- ☐ Ik wil het adviesrapport na afloop ontvangen

Een vakje aangevinkt? Vul dan hier je naam en mailadres

in:.....

Joost Welten

Fontys Hogescholen Sociale Studies

3) Mail uitnodiging interview

Dag .....,

Allereerst bedankt voor het invullen van de enquête over zelfsturing!

Je hebt in de enquête ingevuld dat je wil meewerken aan een interview over dit onderwerp, heel fijn. Het interview duurt tussen de 30 en 45 minuten.

Zou je kunnen op een van de volgende momenten:

- Woensdag 6 feb   om 9:00 of 10:00 of 11:00 of 13:00 of 14:00 of 15:00 of 16:00
- Vrijdag 8 feb   om 9:00 of 10:00 of 11:00
- Maandag 11 feb   om 13:00 of 14:00 of 15:00
- Vrijdag 15 feb   om 15:00 of 16:00
- Maandag 18 feb   om 9:30
- Vrijdag 22 feb   om 9:00 of 15:00 of 16:00

Ik hoor graag of je op een van deze momenten kan en uiteraard heb ik voor je deelname een lunch bon zodat je ff lekker kan lunchen in de kantine.

Met vriendelijke groet,

Joost Welten

Docent Sociale Studies (Team Minor Jeugd) • Hogescholen X
(+31)06-38110038 • +31 8850 71227 • mailadres • Th. Fliednerstraat 2
Postbus 347, 5600 AH Eindhoven • maandag ochtend, dinsdag, en vrijdag aanwezig.

4) Bevestiging interview student

Beste .....,

Met dit bericht bevestig ik dat onze afspraak voor het interview over zelfsturing gepland staat op: vrijdag 8 februari

11:00 tot maximaal 11:45   Ruimte 2216B TF

Om je voor te bereiden op het gesprek is het handig als je onderstaande definitie van zelfsturing nog eens doorneemt. Verder hoeft je niks te doen of mee te nemen.

Van het interview wordt een geluidsopname gemaakt zodat het gesprek goed geanalyseerd kan worden. De geluidsopname wordt anoniem bewaard en na het onderzoek gewist.

Tot snel!

Met vriendelijke groet,

Joost Welten

Docent Sociale Studies (Team Minor Jeugd) • Hogescholen X
(+31)06-38110038 • +31 8850 71227 • mailadres • Th. Fliednerstraat 2
Postbus 347, 5600 AH Eindhoven • maandag ochtend, dinsdag, en vrijdag aanwezig.

Definitie:

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Metafoor: Een student fietst een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route (welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat heeft ertoe bijgedragen dat ik het zo gedaan heb en hoe zou ik het anders gedaan kunnen hebben) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

5) Bevestiging interview docent

Beste .....,

Met dit bericht bevestig ik dat onze afspraak voor het interview over zelfsturing gepland staat op:

19 februari van 11:15 tot maximaal 12:00

Ruimte

Om je voor te bereiden op het gesprek is het handig als je onderstaande definitie van zelfsturing doorneemt. Verder hoeft je niks te doen of mee te nemen.

Tot snel!

Met vriendelijke groet,

Joost Welten

Docent Sociale Studies (Team Minor Jeugd) • Hogescholen X
(+31)06-38110038 • +31 8850 71227 • mailadres • Th. Fliednerstraat 2
Postbus 347, 5600 AH Eindhoven • maandag ochtend, dinsdag, en vrijdag aanwezig.

Definitie:

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Dus als student doorloop je bewust de stappen oriënteren, plannen, uitvoeren, evalueren & reflecteren op jouw leerproces. Een continu proces wat doorlopen wordt om de doelen te behalen die gesteld zijn. Als student bepaal je dan zelf op welke manier het beste geleerd kan worden. Er wordt ook buiten kaders gekeken naar wat nodig is om doelen te bereiken of wat de best passende manier van leren is.

Metafoor: Een student fietst een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route (welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat heeft ertoe bijgedragen dat ik het zo gedaan heb en hoe zou ik het anders gedaan kunnen hebben) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

6) Leidraad Half gestructureerd interview student

Algemene informatie:

Naam: *(wordt anoniem verwerkt)*

Sekse:

Leeftijd:

Minor Richting:

Hulpmiddelen voor het interview:

- Metafoor zelfsturing
- Metafoor zelfregulatie
- Schema zelfsturing
- Audio opname (mobieltje)
- Vermeld dat interview anoniem verwerkt wordt

Onderzoek gaat over de ervaringen in leerjaar 3

Definitie zelfsturing

HET PROCES WAARIN DE STUDENT, MET OF ZONDER HULP VAN ANDEREN, HET INITIATIEF NEEMT, ZICH OP ZIJN EIGEN LEERPROCES ORIËNTEERT EN HET LEERPROCES VERVOLGENS PLANT, UITVOERT, EVALUEERT EN EROP REFLECTEERT.” (BOLKS & KLINK, 2011 GECITEERD DOOR STIPHOUT, 2017, P. 6).

Hoe verhoud jij je tot deze definitie?

HUIDIGE SITUATIE

- 1) In hoeverre herken jij zelfsturing binnen het onderwijs in leerjaar 3?
  - Kun je toelichten of er vakken zijn waarbij je hierin verschil ervaart?
- 2) In hoeverre weet je van tevoren wat je wil gaan leren?
  - Wie stelt hiervoor de doelen op?
- 3) Wie maakt de planning voor wat je wanneer wil gaan leren?
  - Met behulp van wat of wie maak je die?
- 4) Als je een planning hebt voor wat je wanneer gaat leren, hoe zelfstandig kun je die uitvoeren?
  - Wanneer heb je de docent hierbij nodig?
  - Wanneer kun je het zelf?
  - Wat gebeurt er als je vastloopt in je leeractiviteit?
- 5) Wanneer evalueer je wat je geleerd hebt?
  - Wanneer doe je dit niet?
- 6) Hoe waardevol is de zelfsturing voor je functioneren in de praktijk?
  - Wat is het nut hiervan voor de praktijk?
  - Hoeveel zelfsturing heb je nodig op een schaal van 0 - 10?

- Wat gebeurt er als er minder zelfsturing is?

7) A) Wanneer help jij hulp nodig van een docent met het ontwikkelen van zelfsturing?

7) B) Als een docent jouw ontwikkeling van zelfsturing afremt wat doet hij dan?

8) A) Als je zelfsturing ontwikkelt wat heb je dan nodig qua sturing van de docent?

8) B) Als je zelfsturing ontwikkelt wat heb je dan nodig qua ondersteuning van de docent?

9) Wat gebeurt er met je als je in een situatie meer moet doen dan je zelfstandig aankunt?

- Wat verwacht je dan van de docent?

10) Wat gebeurt er als je voortijdig stopt met een leertaak?

- wat gebeurt er op het gebied van ondersteuning?
- wat gebeurt er op het gebied van sturing?

11) Welke verschillen zie je op het gebied van zelfsturing bij de verschillende docenten?

Ruimte voor aanvullingen op voorgaande

GEWENSTE SITUATIE

A) Wat zou voor jou de ideale situatie zijn om zelfsturing aan te leren?

- Welke houding neem jij dan aan?
- Wat doe jij dan?
- Welke houding neemt de docent aan?
- Wat doet de docent?
- In welke situatie vindt zelfsturing dan plaats?
- Hoe ziet de ondersteuning er dan uit?
- Hoe ziet de sturing er dan uit?

Ruimte voor aanvullingen op voorgaande

Overige opmerkingen

☐

Ik wil het onderzoeksverslag ontvangen

HARTELIJK DANK VOOR DE MEDEWERKING AAN HET ONDERZOEK!!!

7) Leidraad Half gestructureerd interview docent

Algemene informatie:

Naam: *(wordt anoniem verwerkt)*

Sekse:

Leeftijd:

Minor Richting:

Hulpmiddelen voor het interview:

- Metafoor zelfsturing
- Metafoor zelfregulatie
- Schema zelfsturing
- Audio opname (mobieltje)
- Vermeld dat interview anoniem verwerkt

Onderzoek gaat over de lessen in leerjaar 3

Definitie zelfsturing

HET PROCES WAARIN DE STUDENT, MET OF ZONDER HULP VAN ANDEREN, HET INITIATIEF NEEMT, ZICH OP ZIJN EIGEN LEERPROCES ORIËNTEERT EN HET LEERPROCES VERVOLGENS PLANT, UITVOERT, EVALUEERT EN EROP REFLECTEERT.” (BOLKS & KLINK, 2011 GECITEERD DOOR STIPHOUT, 2017, P. 6).

Hoe verhoud jij je tot deze definitie?

HUIDIGE SITUATIE

- 8) In hoeverre herken jij zelfsturing bij de studenten binnen leerjaar 3?
  - Kun je toelichten of er vakken zijn waarbij je verschil in zelfsturing opmerkt?
- 9) Hoe kom jij erachter wat een student wil gaan leren?
  - Wie stelt hiervoor de doelen op?
- 10) Wie maakt de planning voor wat je wanneer wil gaan doceren?
  - Met behulp van wat of wie maak je die?
- 11) Als de student een planning heeft voor wat die wanneer gaat leren, hoe zelfstandig kan die dat uitvoeren?
  - Wanneer help je als docent?
  - Wat laat je de student zelf doen?
  - Wat gebeurt er als de student vastloopt in je leeractiviteit?
- 12) Wanneer evalueer je wat de student geleerd heeft?
  - Wanneer doe je dit niet?
- 13) Wat levert zelfsturing op voor het functioneren in de praktijk van de studenten?
  - Wat is het nut hiervan voor de praktijk?
  - Hoeveel zelfsturing heeft de student nodig op een schaal van 0 - 10?

- Wat gebeurt er als er minder zelfsturing bij de student is?

14) A) Wanneer help je/ ondersteun je als docent met het ontwikkelen van zelfsturing?

7) B) Zijn er lessen die je geeft waar je de als docent de ontwikkeling van zelfsturing afremt/vertraagd?

Indien JA, is dit dan door de manier waarop de les is opgebouwd of is dit een bewuste actie van jou als docent? En waarom dan?

8) A) Als de student zelfsturing ontwikkelt wat doe je dan qua sturing als docent?

8) B) Als de student zelfsturing ontwikkelt wat doe je dan qua ondersteuning als docent?

9) Wat gebeurt er met de student als die in een situatie meer moet doen dan hij/zij zelfstandig kan?

- Wat doe jij dan als docent?

10) Wat doe je als de student de motivatie voor een leertaak kwijtraakt?

- Wat doe je op het gebied van ondersteuning?
- Wat doe je op het gebied van sturing?

11) Welke verschillen zijn er waarneembaar tussen de docenten op het gebied van studenten begeleiden naar zelfsturing?

Ruimte voor aanvullingen op voorgaande

GEWENSTE SITUATIE

A) Wat zou voor jou de ideale situatie zijn om studenten zelfsturing aan te leren?

- Welke houding neem jij dan aan?
- Wat doe jij dan?
- Wat doet de student?
- In welke situatie vindt zelfsturing dan plaats?
- Wat wordt er ingezet op het gebied van ondersteuning?
- Wat wordt er ingezet op het gebied van sturing?

Ruimte voor aanvullingen op voorgaande

Overige opmerkingen

☐ Ik wil het onderzoeksverslag ontvangen

HARTELIJK DANK VOOR DE MEDEWERKING AAN HET ONDERZOEK!!!

8) Codeerschema

30,67 % vd responderen heeft enquête ingeleverd

Kleuren codes data analyse

Mate van externe sturing	destructieve frictie	constructie frictie	congruentie
Niveau van zelfsturing	laag	gemiddeld	hoog
Leerhouding student	actief	zelfstandig	zelfverantwoordelijk
Taakverdeling	orientatie	planning	uitvoering evaluatie
Docentenmerk	veel sturing veel ondersteuning	weinig sturing weining ondersteuning	docentstijl: = - leiden - begeleiden - steunen - delegeren

Operationaliseringstabel onderzoek naar Zelfsturing

Hieronder de operationaliseringstabel van het onderzoek naar zelfsturing. Eerst kort herhaald wat de probleemstelling en doel van onderzoek is zodat deze in het juiste perspectief gelezen worden.

Probleemstelling: *Het ontbreekt studenten van FHSS aan voldoende vaardigheden om competent met veranderingen in het werkveld om te gaan.*

Doel onderzoek: *Inzicht krijgen hoe de minordocenten van FHSS studenten begeleiden en kunnen begeleiden naar zelfsturing.*

Operationaliseringstabel

Dimensie	Gebaseerd op theorie	Aspect	Indicator (Wat kun je vragen? Waar kun je naar kijken?)
2.1 Definitie zelfregulering	<i>Zimmerman (2008)</i>	<i>De mate waarin leerlingen op het gebied van metacognitie, motivatie en gedrag actief participeren in hun eigen leerproces.</i>	Wat versta jij onder zelfregulering en zelfsturing?
Definitie zelfsturing	<i>Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)</i>	<i>Het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert."</i>	Herken je deze definitie? Hoe verhoud jij je tot deze definitie? Wat wil jij je studenten graag leren, zelfregulering of zelfsturing en waarom?
Typen leeractiviteiten	Vermunt, 1994 Taks, 2003 Kallenberg et al, 2014	Drie typen leeractiviteiten, cognitieve, affectieve en regulatieve. Regulatieve activiteiten dragen bij aan zelfregulering	Welke leeractiviteiten dragen volgens jou bij aan zelfregulering/zelfsturing?

2.2 Zelfsturing en zone van naaste ontwikkeling	Driesten, 2017 Vygotsky, 1978 Doorn, 1988	4. De zone van de Actuele Ontwikkeling (kan je zonder hulp) 5. De zone van de Naaste Ontwikkeling (kan je niet zonder hulp van een bekwamer iemand) 6. De zone van het Ontologische Veiligheidssysteem (wat je niet kan, ook niet met hulp)	Hoe houd je bij de lessen de studenten in de zone van naaste ontwikkeling? Hoe weet je dat ze niet in de zone van actuele ontwikkeling of de zone van ontologische veiligheidssysteem zitten?
Hoe docenten zelfsturing kunnen bevorderen	Brinkman, 2017	Stellen van reflectieve vragen Onzekerheid verdragen Uitdagen uit de comfortzone te stappen Focus op kwaliteiten in plaats van fouten Scaffolding Expliciteren Relatie	Wat doe je om zelfsturing te bevorderen? Wat doe je met onzekerheid van studenten? Wat doe je met studenten die in de comfortzone zitten? Hoe bouw je stof op in moeilijkheidsgraad? Wat doe je om stof te expliciteren? Wat doe je om relatie met de studenten op te bouwen? Hoe ondersteun je studenten die het nog net niet kunnen?
Beoordelen eigen werk verhoogd zelfsturing	Simons, 1996; Taks 2003, Steeman, 2016, Buitenshuis,	Individuele doelen gebaseerd op eerdere ervaringen. Studenten een rol krijgen in eigen beoordeling.	Als studenten doelen stellen voor de lessen/vakken waarop worden deze gebaseerd? Welke rol hebben studenten in de eigen beoordeling?

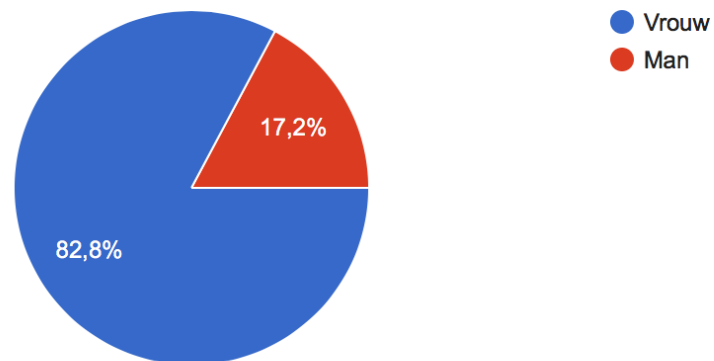
	2008, Sluijsmans, 2002, Sambell & Macdowell, 1998	Studenten een rol hebben in het formuleren van beoordelingscriteria.	
Zelfsturing belang voor de professional	Jossberger, Brand-Gruwel, Boshuizen & Wiel 2010; Blom, Bosdriesz, Heijden, Zuylen & Schamp 2010	Cliënten begeleiden in het vergroten van hun zelfsturing	Wordt het belang van zelfsturing voor de cliënten van studenten in lessen besproken omdat de studenten cliënten goed kunnen helpen als ze dit zichzelf eigen hebben gemaakt?
2.3 Sturing van het leerproces	Vermunt, 1992	Intern-, extern gestuurd, overstuurd en stuurloos	Hoe differentieer je de mate van sturing die je geeft per student? Hoe weet je wanneer je teveel, te weinig of de juiste mate van sturing geeft?
2.4 Zelfsturing als kenmerk van curriculum	Van der Klink & Nijhof, 1997 Vermunt, 1992	Flexibiliteit die een curriculum biedt om studenten zelf keuzes te laten maken voor doelen, inhoud, strategieën, duur en plaats van het leren	Zie vragen bij drie lagen van zelfgestuurd leren + Kunnen studenten kiezen in inhoud van hun onderwijs? Kunnen studenten duur en plaats van het leren bepalen?
2.5 Mate van zelfsturing	Vermunt, 1992 Kallenberg, Van der Grijsparde, Ter Braak, & Baars, 2014 Taks 2003	Destructieve frictie, constructieve frictie of congruent. Actief leren, zelfstandig leren en zelfverantwoordelijke leren. Oriëntatie, planning, uitvoering, evaluatie.	Hoe weet je welke mate van sturing de studenten nodig hebben en hoe bied je dit aan? Hoe zorg je middels de sturing die jij aanbiedt voor constructieve frictie voor de studenten op het gebied van zelfsturing? Wie doet de leeractiviteiten oriëntatie, planning, uitvoering en evaluatie (student of docent)? Hoe differentieer je daarin?

		Docent activeert, begeleidt en faciliteert	Welke docentstijl neem je aan; activeren, begeleiden of faciliteren en waarom?

9) Resultaten stellingen enquête

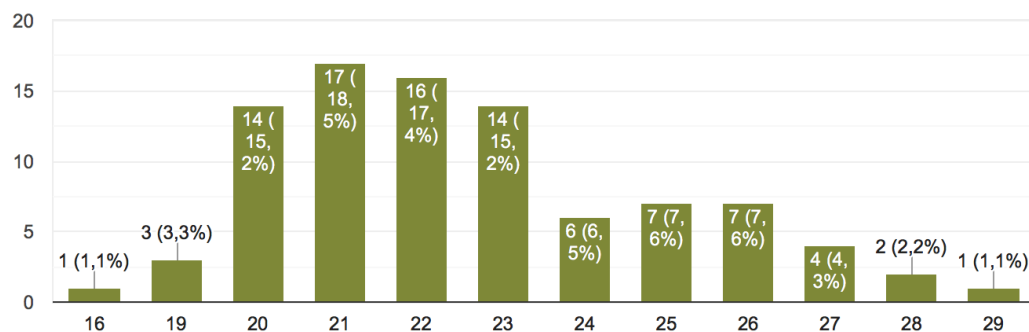
Sekse

93 antwoorden

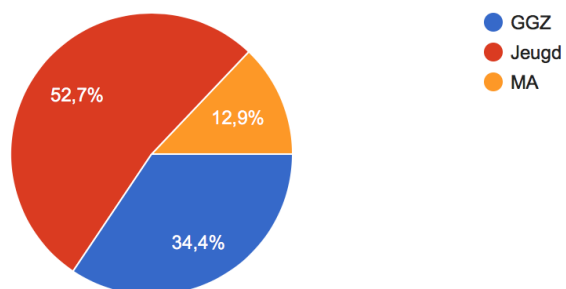
Leeftijd

92 antwoorden

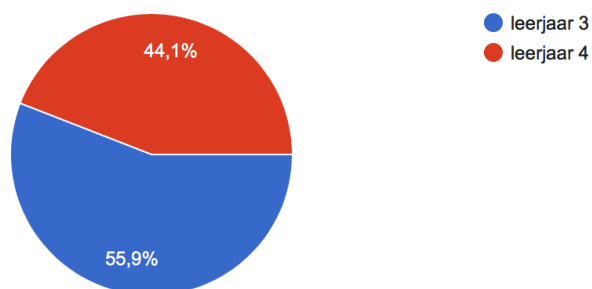
Minor richting

93 antwoorden

Ik zit in...

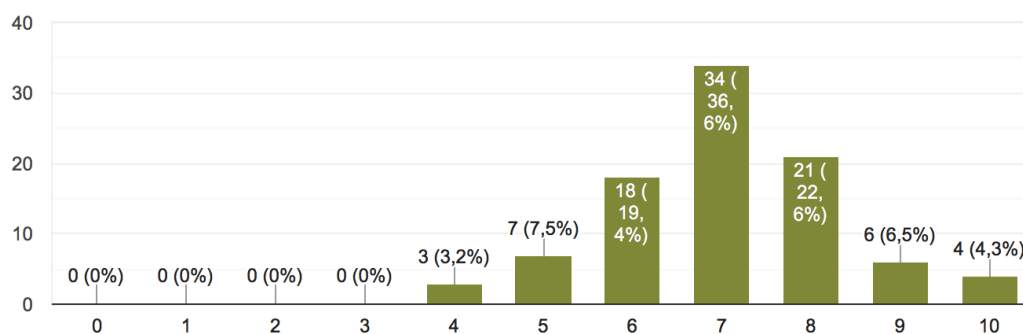
93 antwoorden

1) Ik ervaar zelfsturing (binnen leerjaar 3) zoals in de definitie omschreven.

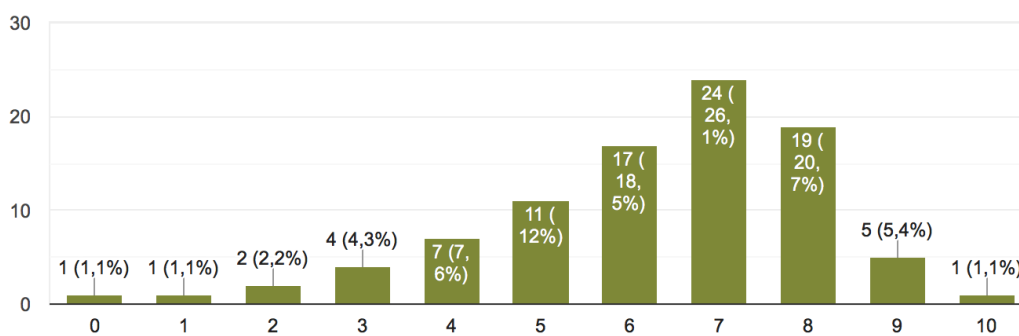

93 antwoorden

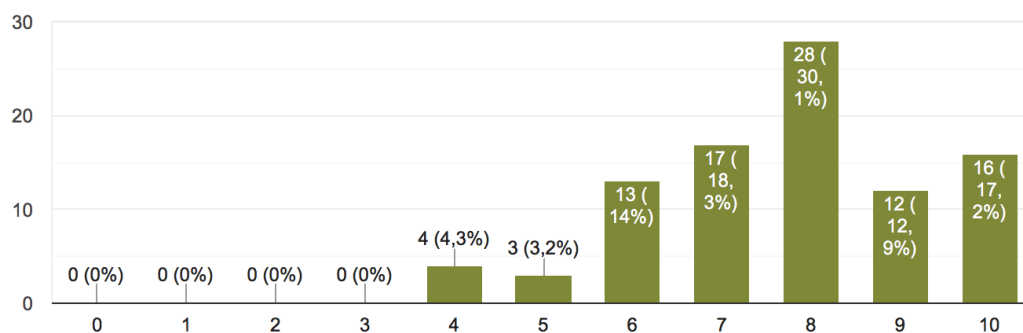
2. Ik weet van tevoren wat ik wil gaan leren

92 antwoorden

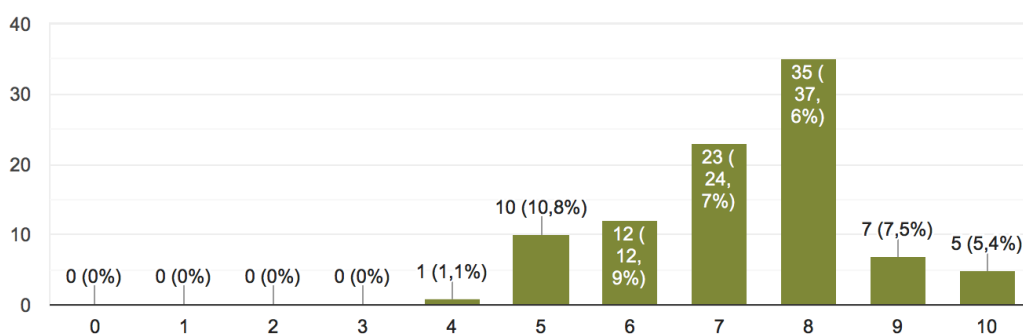
3. Ik plan zelfstandig wat ik wanneer wil leren

93 antwoorden

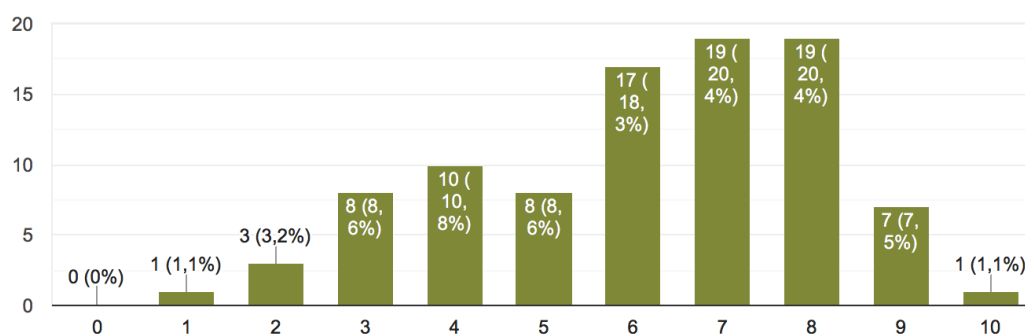
4. Ik kan wat ik wil leren zelfstandig uitvoeren

93 antwoorden

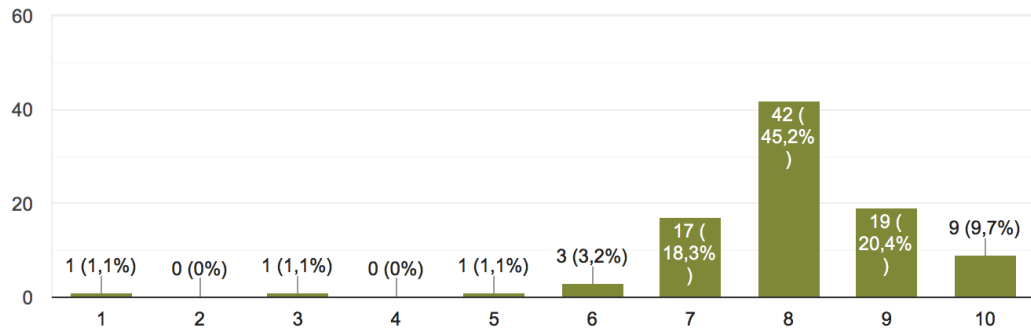
5. Ik evalueer regelmatig wat ik nu geleerd heb

93 antwoorden

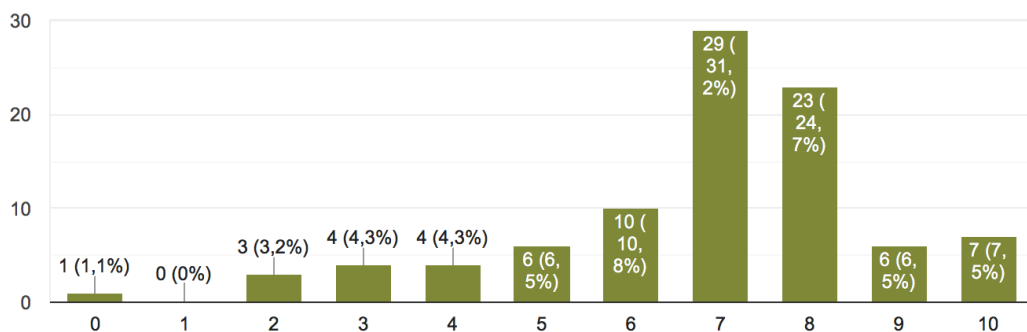
6. Zelfsturing is essentieel voor mij om te leren zodat ik kan functioneren in de praktijk.

93 antwoorden

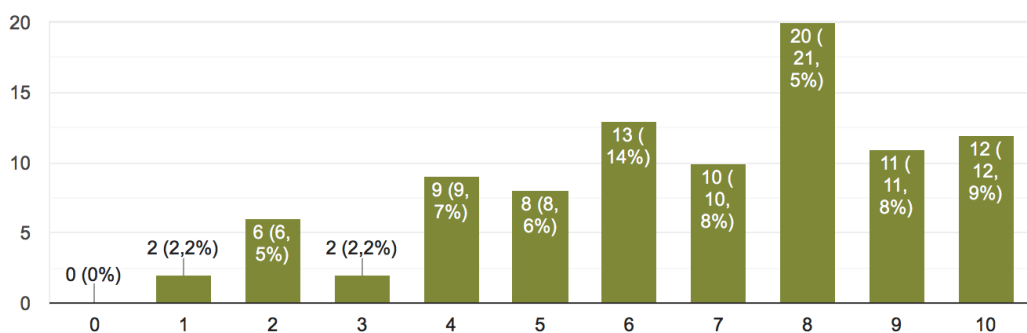
7. De mate van zelfsturing die ik kan ontwikkelen hangt af van de ruimte die de docent hiervoor geeft in zijn lessen.

93 antwoorden

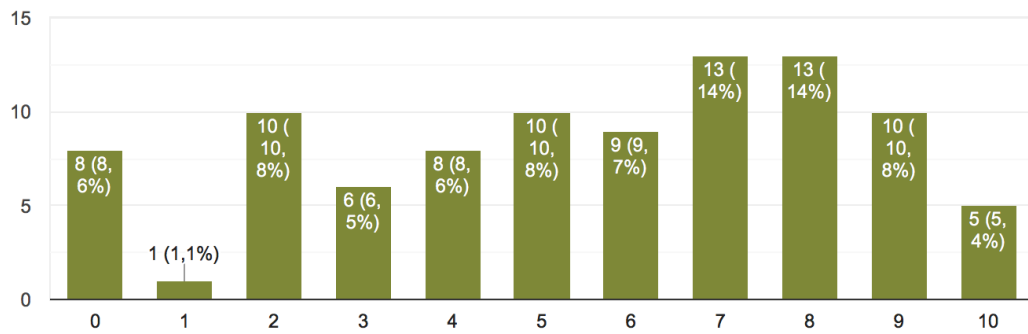
8. Bij zelfsturing heb ik in het begin veel ondersteuning en sturing van de docent nodig die daarna stapsgewijs wordt afgebouwd.

93 antwoorden

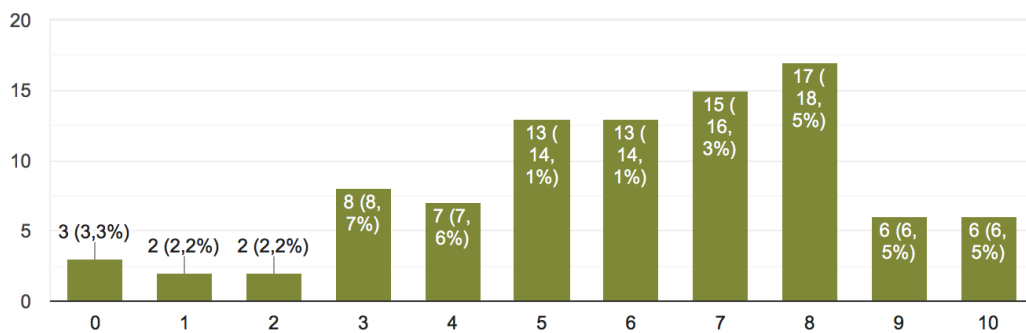
9. Als ik meer zelfstandig moet doen dan ik kan in een situatie, dan word ik overvraagd.

93 antwoorden

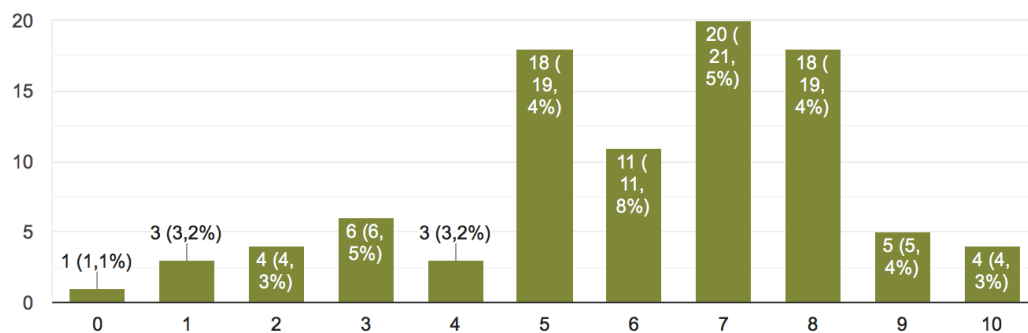
10. Als ik te weinig zelfstandig kan doen in een situatie, raak ik mijn motivatie kwijt.

92 antwoorden

11. Niet elke docent biedt mij evenveel mogelijkheden om mijn leerproces zelf te sturen.

93 antwoorden

10) Analyse enquête toelichtingen

Inleiding

In dit verslag zijn de resultaten van de toelichtingen beschreven van de enquête over zelfsturing bij studenten van leerjaar 3 en 4 over leerjaar 3. De toelichtingen zijn geordend adhv thema's uit het theoretisch kader. Na deze ordening zijn ze nogmaals doorgelopen voor een 2de ordening om fouten te voorkomen. Daarna zijn de toelichten samengepakt om trends uit de toelichtingen te halen die omschreven kunnen worden. Als er over een aspect maar 1 toelichting is gegeven is deze verwijderd om dat de mening van 1 respondent te weinig zegt over de gehele respondenten groep. Er zijn verschillende uitspraken van studenten toegevoegd om een beter beeld te creëren van hoe zelfsturing leeft bij studenten.

Mate van externe sturing

De respondenten geven in de toelichtingen bij de enquête aan dat de externe sturing op een aantal gebieden te veel is. Er wordt meerdere keren genoemd (5x) dat de vakken en opdrachten vast staan en er geen keuzevakken zijn. Doordat de kaders vrij vast staan (6x) beperkt dit de keuzevrijheid en leren in de richting die je interesseert. Andere opmerkingen beschrijven dat er te weinig keuzevrijheid is (3x), bijvoorbeeld omdat ze de wens hebben om in LVB te verdiepen, of andere onderwerpen die vanuit stage naar voren komen en niet in de lessen terugkomen.

"Ik word erg beperkt als het gaat om beoordelingen of regeltjes. Als ik mijn creativiteit in kan zetten om mezelf te ontwikkelen moet ik daar wel de ruimte en vertrouwen van een docent in krijgen. Als dit niet zo is, dan voel ik die veiligheid niet en kan gebeurt er minder."

Student Jeugd leerjaar 4 uit enquête

Niveau van zelfsturing

Waar de respondenten in de toelichtingen van de enquête meer tevreden over zijn is, hoe vrij je de opdrachten/ opleiding invult (13x) de keuzevrijheid die er is. Twee voorbeelden van studenten die keuzevrijheid nemen in hoe hun zij hun aanwezigheid bepalen tijdens de lessen:

"Ik ben gediagnosticeerd met ADD. Dit betekent dat ik voor mezelf op een andere manier aan mijn opdrachten moet werken. Af en toe een stukje lopen om de drukte in mijn hoofd kwijt te raken. Veel visuele manieren van leren toepassen. Dit kan ik goed combineren doordat de lessen meestal niet verplicht zijn. Zo kan ik na twee colleges er zelf voor kiezen om een les over te slaan omdat mijn concentratie op is. En daarna weer aansluiten of ervoor kiezen om het thuis af te maken."

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

"De lessen zijn niet verplicht, toch probeer ik om zoveel mogelijk lessen bij te wonen. Ik kijk wel per week wat mijn behoeften en prioriteiten zijn. Als ik bijvoorbeeld enorm veel aan een verslag moet werken en ik op school een korte dag heb met vakken waar we voornamelijk zelfstandig moeten werken, dan kies ik ervoor om thuis aan mijn verslag te werken omdat ik lang onderweg ben naar school en ik thuis ook zelfstandig kan werken. Dit geldt andersom hetzelfde. Ik maak ook een planning voor mezelf wanneer ik welk verslag af wil hebben, dit verdeel ik over de weken van de periode."

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Congruentie, constructieve frictie en destructieve frictie

Destructieve frictie

Er worden een aantal voorbeelden (6x) gegeven van respondenten die in destructieve frictie terecht zijn gekomen. In vijf voorbeelden gaat het over studenten die meer zelfstandig moeten doen dan ze op dat moment kunnen. Het niet om hulp durven vragen zorgt dat het destructief wordt. Gevolgen die worden genoemd zijn stress en demotivatie. In één voorbeeld wordt de student beperkt door de beoordelingen en regels waardoor die zich niet veilig genoeg voelt om met zijn creativiteit aan de opdrachten te werken.

Constructieve frictie

Er worden een aantal voorbeelden gegeven (7x) van respondenten die in constructieve frictie terecht zijn gekomen. In alle voorbeelden gaat het over studenten die hulp hebben gevraagd toen ze vastliepen. De andere voorbeelden die omschreven worden (2x) daar wordt steeds met behulp van iemand anders gezorgd dat ze weer verder kunnen. Weer andere respondenten (5x) beschrijven dat ze gewoon aan de slag gaan om zo hun weg te zoeken, ze stappen uit hun comfortzone en gaan aan de slag, ze maken fouten en leren hiervan.

“Toch leer je door fouten te maken, door het zelfstandig te doen en uit je comfortzone te stappen merk je wat je goed doet en wat je de volgende keer beter kan doen.”

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Congruentie

Een aantal toelichtingen geven congruentie aan (3x). In de voorbeelden is weinig frictie te achterhalen. De studenten willen graag stap voor stap zelfstandiger en meer zelfvertrouwen ontwikkelen om vervolgens meer zelfstandig aan de slag te gaan

Leerhouding student

Actieve houding

Er is geen respondent die een beschrijving heeft toegevoegd waaruit blijkt dat die een actieve houding heeft.

Zelfstandige houding

Een aantal respondenten (18x) geven toelichtingen waaruit blijkt dat ze een zelfstandige houding hebben. Voorbeelden van reacties zijn;

- Ben al van jongs af aan erg zelfstandig,
- Als ik weet wat ik wil, dan lukt dit,
- Door zelfstandig aan de slag te gaan maak ik mij de informatie eigen,
- Er is genoeg literatuur voor handen om zelfstandig te kunnen leren,
- Als het voor mij duidelijk is wat er verwacht wordt dan kan ik dit zelfstandig uitvoeren

“Op de silverpoint staat welke vakken je de komende periode krijgt en welke informatie je krijgt per week, dit is fijn want zo kan je je voorbereiden op de lessen en van tevoren al vragen bedenken.”

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Drie respondenten geven aan dat ze niet overvraagd worden door zelfstandig werken maar als ze ergens tegenaan lopen zelf met een oplossing komen.

Zelfverantwoordelijke houding

Een aantal respondenten (2x) beschrijft dat ze heel bewust bezig zijn met wat ze willen leren voor het hoofddoel wat ze voor ogen hebben. De keuzes die ze maken zijn daarop gebaseerd en nemen ze op een zelfverantwoordelijke manier.

"Ik wist al welke richting binnen de ggz ik op wilde, dus wilde mijn opdrachten ook in die richting invullen."

Student GGZ leerjaar 4 uit enquête

"Mijn plan was al duidelijk omdat ik deze studie met een duidelijk doel ben gaan volgen."

Student GGZ leerjaar 4 uit enquête

Andere respondenten (5x) geven duidelijk aan bewust keuzes te maken om efficiënt te leren op een manier die het beste bij hun past.

"Ik ben al lang niet meer op school geweest. Het demotiveert mij om naar school te komen als er door medeleerlingen vragen worden gesteld die ook in de studiegids staan. Dan denk ik, de tijd die ik hier in dit uur kwijt ben aan het luisteren naar vragen, kan ik thuis in 10 minuten zelf leren."

Student Jeugd leerjaar 4 uit enquête

"Ik maak de stof die we leren op school eigen, zo maak ik samenvattingen van de literatuur en schrijf ik de opdrachten die ik voor school moet maken in mijn eigen woorden op zodat ik de opdracht begrijp. Als ik vragen heb dan stel ik deze via de mail of in de les aan de docent of ik stel vragen aan mijn collega's op stage. Ik probeer zoveel mogelijk zelf uit te zoeken."

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Taakverdeling

Oriënteren

Twee respondenten geven een toelichting over oriënteren. Een beschrijft dat hij goed voorgelicht is over de minor. De ander beschrijft dat hij graag goed geholpen wordt met oriënteren op wat hij gaat leren, wat er mogelijk is en welke paden hij kan bewandelen.

Plannen

Het plannen van wat je wanneer wil leren was behoorlijk leerproces meer hulp bij moeten vragen x4 (kaders nodig om op weg te komen, wel al meer zelf geleerd)

Maar niet alles is planbaar en moet je de planning bijstellen (2x)

Twee respondenten geven aan dat ze na leermoment(en) het lukt om zelf te plannen.

Een aantal respondenten (4x) geven aan dat plannen ze prima lukt en ze dit rust geeft.

Uitvoeren

Hier zijn geen toelichtingen over gegeven.

Evaluatie

Drie respondenten beschrijven dat ze meer zouden moeten evalueren. Een aantal respondenten (9x) beschrijft dat ze op stage evalueren en reflecteren. Met name door feedback te vragen aan collega's, een enkeling beschrijft dat hij ook feedback geeft aan collega's. Twee respondenten beschrijven dat ze voornamelijk op stage evalueren en reflecteren en op school niet.

“Op stage maak ik wekelijks een reflectie over mijn handelen. In deze reflectie beschrijf ik wat er goed is gegaan, wat er minder goed is gegaan, wat ik heb gedaan, hoe ik me voelde in bepaalde situaties en wat ik de volgende keer beter kan doen. Deze reflectie stuur ik door aan mijn stagebegeleiders en vraag om feedback. Ook lees ik altijd mijn beoordelingen door van mijn tentamens die docenten hebben geschreven, hier kan ik leerpunten uithalen.”

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Twee respondenten beschrijven dat ze het belangrijk en interessant vinden en vaak evalueren en reflecteren. Drie respondenten beschrijven dat ze evalueren en reflecteren als ze daar door de docente/ lessen toe aan worden gezet, anders niet.

Docentkenmerken

Leiden   veel sturing - weinig ondersteuning

Een aantal respondenten (7x) beschrijven dat een docent meer mag sturen om met de lesstof nieuwe inzichten te creëren bij studenten en om te zorgen dat studenten leren wat nodig is in het werkveld. Een aantal respondenten (4x) geeft aan dat ze met name in het begin meer sturing nodig hebben zodat ze helder krijgen wat er verwacht wordt bij opdrachten en tentamens. Daarna kunnen ze zelfstandig aan de slag.

Begeleiden   veel sturing - veel ondersteuning

Een aantal respondenten (3x) beschrijven dat het proces van zelfsturing ontwikkelen niet altijd hetzelfde loopt. Voor de een moet dit stapsgewijs gaan, voor de ander is het verschillend per vak hoe dit ontwikkeld. Twee respondenten beschrijven dat ze veel doen adhv de richtlijnen van school/docenten. Drie respondenten beschrijven dat ze begeleiding nodig hebben om door leerprocessen heen te komen.

Steunen   weinig sturing - veel ondersteuning

Een aantal respondenten (7x) beschrijven dat ze weinig sturing willen en veel ondersteuning. Als ze zelf hun weg vinden kunnen ze vastlopen en dan hebben ze steun van de docent nodig om hun weg weer te vinden.

Delegeren   weinig sturing - weinig ondersteuning

Hier zijn geen toelichtingen over gegeven.

Docentkenmerken

Vier respondenten beschrijven dat er verschillen zijn tussen de docenten onderling en dat dit prima is. Docenten geven ruimte voor creativiteit, een eigen manier van werken, de een geeft meer klassikaal les, de ander laat zelfstandig werken en docenten luisteren naar feedback. Als aandachtspunt geven ze dat er meer maatwerk mag zijn. Een respondent maakt nog een statement; *“Ik ben nog geen docent tegengekomen die zelfsturing niet stimuleert, we zijn inmiddels ook geen 15 meer!”* Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Proces van ontwikkeling van zelfsturing

Een aantal andere respondenten (6x) schrijven over het proces van zelfsturing en hoe de sturing en ondersteuning daarin veranderd. Geef geven daarin een drietal variabelen aan die hier invloed op hebben; hoe moeilijk het onderwerp is, hoe groot hun motivatie is en hoeveel tools ze zelf hebben om iets aan te pakken.

“In de lessen denk ik niet dat je te veel van zelfsturing uit moet gaan. Lessen zijn er ook om die nieuwe inzichten te krijgen, een andere blik op de situatie. Niet zozeer om te doen, wat je op je stage of thuis ook kan doen. Die ruimte moet je dan (volgens zelfsturing) zelf creëren.” Student Jeugd leerjaar 4 uit enquête

De docent moet hierbij de juiste balans vinden tussen ingrijpen en afwachten. Student GGZ leerjaar 3 uit enquête

Motivatie

Een aantal respondenten (6x) beschrijft dat als ze te weinig zelfstandig kunnen doen, ze intrinsieke motivatie kwijtraken. Een andere respondent beschrijft dat wanneer die te weinig weet wat er van hem verwacht wordt, hij afhaakt en motivatie verliest.

Gewenste situatie

Een aantal respondenten (5x) beschrijven dat ze meer regie willen hebben over hun eigen leerroute uitstippelen. Een aantal voorbeelden die hierbij gegeven worden zijn; zelf vakken kiezen, zelf bepalen wanneer je een vak wil volgen, meer ruimte om je week zelf te plannen,

Overige interessante toelichtingen

Ik vind het fijn om zelfstandig te werken maar wil daar wel goed op voorbereid zijn. Ik wil van mezelf weten dat ik het aankan. Zelfstandigheid moet bij mij per situatie worden opgebouwd. Als ik te lang op een punt blijf hangen raak ik mijn motivatie kwijt. Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

(Meta op zelfsturing, per situatie verschillend, niet in 1x aan te leren zodat je dit in het vervolg bij elke situatie hebt. Je kunt de houding tot meer zelfstandig doen aanleren, maar bij onbekende situaties heb je weer kaders nodig om die sneller te ontdekken of aan te leren.)

Zelfsturing leer je niet alleen in de lessen. Het is een proces dat je zelf moet doormaken en je moet dit ZELF willen leren. De docent kan hier een handje bij helpen en je motiveren. Als de docent hier niet genoeg ruimte voor geeft, dan kan je dit aangeven en als feedback geven dat je de volgende keer graag meer ruimte zou willen krijgen in de lessen.

Student Jeugd leerjaar 3 uit enquête

Zelfsturing is een vaardigheid die ik moet kunnen, voordat ik het werkveld in ga. Want wie weet kom ik in een organisatie terecht, die daar totaal geen oog aan heeft. Dan moet ik wel weten hoe ik zelf aan bepaalde doelen kan werken. Dit is echter ook subjectief. Ik voel een erge drang om te blijven groeien. Ik weet niet of andere hetzelfde voelen.

Student Jeugd leerjaar 4 uit enquête

In de lessen denk ik niet dat je te veel van zelfsturing uit moet gaan. Lessen zijn er ook om die nieuwe inzichten te krijgen, een andere blik op de situatie. Niet zozeer om te doen, wat je op je stage of thuis ook kan doen. Die ruimte moet je dan (volgens zelfsturing) zelf creëren.

Student Jeugd leerjaar 4 uit enquête

“Ik vind persoonlijk dat alle docenten waar ik les van krijg zelfsturing stimuleren. De ene docent doet dit wel meer dan de andere. Wel staan alle docenten open voor vragen en kunnen studenten tot op een bepaalde hoogte de les zelf invullen als wij ergens behoefte aan hebben.”

11) Analyse interview student

1) In hoeverre herken jij zelfsturing binnen het onderwijs in leerjaar 3.

Een student beschrijft dat er te veel zelfsturing gevraagd werd, vanwege de opzet van het projectonderwijs. Ze moesten zelf bepalen wat ze wilde leren. Maar ze wisten nog niet voldoende wat belangrijk was voor het werkveld.

Vier studenten vinden dat er meer zelfsturing in leerjaar 3 mag komen. Ze werden nu beperkt doordat alle vakken vast staan, de opdrachten binnen de vakken staan vast en er is weinig ruimte voor eigen invulling. Je mag soms wel zelf het onderwerp kiezen maar daar blijft het bij. Doelgericht werken met behulp van de beoordelingsformulieren is nu voor veel studenten de tactiek om vakken te halen.

Kun je toelichten of er vakken zijn waarbij je hierin verschil ervaart?

Twee studenten geven aan dat er verschil is tussen vakken. Bij gesprekstechnieken kun je er zelf meer invulling aan geven omdat de een gebruikt meer humor de ander is directer. Bij de vakken Ontwikkeling en Opvoeding en Effectieve Zorg kreeg je meer ruimte omdat je daar een presentatie moest maken en uitvoeren. Je bepaalde zelf hoe je dit ging aanpakken en hoe het ging worden.

Een student vindt dat het overal hetzelfde is.

Een student geeft aan dat ze tijdens stage pas echt het gevoel heeft dat ze het helemaal zelf in de hand heeft. Ze geeft ook aan dat er een opbouw zit tussen de verschillende leerjaren, er wordt steeds meer beroep gedaan op zelfsturing.

2) In hoeverre weet jij van tevoren wat je wil gaan leren?

Een student geeft aan dat zij brede interesse heeft en moeilijk kan kiezen waar ze zich op gaat richten. Als ze erop terugdenkt had ze zich meer willen verdiepen in WMO, participatie- en jeugdwet, eigen kracht en sterk in je netwerk. Oriënteren op wat je wil leren is moeilijk omdat je twee korte stages hebt gehad die niet altijd overeenkomen met je minorrichting.

Een andere student wilde andere dingen leren dan in de minor aangeboden werden door de ervaringen die ze op stage opdeed, hier was in de lessen geen ruimte voor.

Een studente bereid zich voor door de silverpoint in grote lijnen door te nemen. Twee studenten bereiden zich niet voor, ze komen er gaandeweg achter wat ze willen leren.

Wie stelt dan de doelen op voor wat jij gaat leren?

Twee student hebben zelf georiënteerd met hun klas en de doelen opgesteld. Twee andere studenten doen dit deels zelf en deels wordt dit door school gedaan. Beide doen dit doelgericht binnen de kaders van school. Een student hiervan kiest een onderwerp voor de toets en dompelt zich dan onder in dit onderwerp. De andere beschrijft dat ze ergens naar toe moest werken en het minder van haarzelf was.

3) Wie maakt dan de planning voor wat je wanneer wil gaan leren?

Een student omschrijft dat ze de planning zelf grotendeels gemaakt heeft toen ze de doelen had vastgesteld. Een andere student beschrijft dat school de planning maakt door de deadlines en de voorstructurering wat je elke week af moet hebben. Twee andere studenten beschrijven dat ze niet van het plannen zijn en dit uitstellen en op het laatste moment alles moeten doen. Weer een andere student omschrijft dat ze zich niet aan de planning van de studiegids hield.

Als je dan de planning hebt, wie doet dan wat in die planning?

Een student heeft een heldere planning in haar hoofd en weet precies wanneer ze wat gaat vragen in de lessen. Ze maakt ook de verslagen 1 voor 1 zodat de vakken niet door elkaar gaan lopen.

4) Als je die planning hebt, voor wat je wil leren, hoe zelfstandig kun je die dan uitvoeren?

Twee studenten beschrijven dat ze niet met planningen werken. Een is nooit tevreden over wat ze maakt en gooit dit weg, ze stelt het uit tot de laatste week en maakt dat iets waar ze ook niet tevreden over is maar wat ze niet meer weg kan gooien. De andere gebruikt voornamelijk bij werken in groepjes met planningen. Weer een andere student werkt heel zelfstandig en weet alles uit haar hoofd. Nog een student heeft het idee dat de planning en evaluatie door de docent gedaan worden.

Loop je wel eens vast in een leeractiviteit?

Een student geeft aan door de hoge mate van zelfsturing in het projectonderwijs te zijn vastgelopen. Ze had hier meer sturing en ondersteuning gewild. Een andere student heeft tijdsdruk nodig anders stelt ze leerwerk uit. Ze heeft geprobeerd met planning te werken maar raakte daardoor teleurgesteld in zichzelf als het niet lukte. Hier is ze mee gestopt. Weer een andere student appt klasgenoten als ze vastloopt om te vragen of zij tips hebben. Als dit niet helpt gaat ze zelf de opdracht nog 10x doorlezen

en gewoon aan de slag, zo is ze er nog altijd uitgekomen. Nog een student gaat dan vragen stellen aan de docent om eruit te komen.

5) Wanneer evalueer jij wat je geleerd hebt?

Bij een student werd evalueren gedaan in de projectgroepen met docenten erbij. Drie studenten evalueren niet als ze een voldoende hebben gehaald. Een student evalueert altijd als ze punten en feedback krijgt.

6) hoe waardevol is zelfsturing voor functioneren in de praktijk dus op je stageplek?

Alle ondervraagde studenten zijn het hierover eens, zelfsturing is waardevol voor het functioneren in de praktijk. Twee studenten omschrijven dat zelfsturing helpt om je eigen werkwijze te ontwikkelen. Twee anderen studenten beschrijven dat het belangrijk is om dit stapsgewijs te leren in de praktijk en dat je het echt nodig hebt als werker en daardoor als stagiaire ook moet leren.

6) Wat is het nut ervan voor de praktijk zelf?

Voor de praktijk is het nut dat jij jezelf kan verbeteren en daardoor kan groeien. Ook dat niet afhankelijk bent van wat anderen zeggen wat je moet doen maar zelf kan bepalen wat belangrijk is.

6) Hoeveel zelfsturing zou je nodig hebben om goed te kunnen functioneren in de praktijk op een schaal van 0 tot 10?

De geïnterviewde studenten scoren hier gemiddeld een 8,5 op. Het is goed om te leren van situaties en bewust bezig zijn met zelfsturing helpt dit om meer te leren.

6) Wat gebeurt er als je minder dan een 8 hebt, wat gebeurt er dan in de praktijk?

Als je in de praktijk minder zelfsturing hebt dan benodigd dan blijf je hangen, bereik je niet wat je zou moeten bereiken, je kunt jezelf voorbijlopen en je bent dan minder bewust bezig met cliënten.

7A) Wanneer heb je hulp nodig van de docent met de ontwikkeling van zelfsturing?

Een student heeft hulp nodig doordat de docent een deadline oplegt. Een andere student wil door de docent de juiste richting opgestuurd worden bij twijfel of onduidelijkheden. Nog een andere student wil dat de docent meekijkt in het proces zodat die daar kan bijsturen. Weer een andere student zegt het niet nodig te hebben, zij wil losgelaten worden en zelf tegen de lamp aan lopen.

7B) Als de docent jouw ontwikkeling van zelfsturing afremt wat doet die dan?

Door een student terug te roepen dat die te snel gaat. Weer herhaald wordt en bekeken of de stappen goed doorlopen zijn. Een student geeft aan als haar autonomie wordt verminderd doordat ze met de toetsen van school bezig moet zijn terwijl ze zelf in onderwerpen is gedoken die relevant zijn voor haar stage. Een andere student beschrijft dat als je uitleg krijgt wat je moet doen en er geen ruimte is voor eigen invulling. Weer een andere student schetst dat wanneer je om hulp vraagt en dit niet krijgt je afgeremd wordt.

8A) Als jij zelfsturing ontwikkeld wat heb jij dan nodig qua sturing van een docent?

In het derde leerjaar had ik in het begin iets meer sturing nodig, daarna meer ondersteuning. Een andere student wil weinig sturing zodat ze zelf eigenschappen kan toeschrijven aan de cliënten. Weer een andere student wil geholpen worden met reflecteren. Twee andere studenten hebben de ondersteuning het meeste gemist.

8B) Als jij zelfsturing ontwikkeld wat heb jij dan nodig qua ondersteuning van een docent?

Studenten geven aan ondersteuning fijn te vinden. Als docenten beschikbaar zijn voor vragen via mail, telefoon of face2face liefst binnen 1 week. De vrijheid om zelf keuzes te maken, docenten kunnen dan kritische vragen stellen maar de student zelf uit laten zoeken.

9) Wat gebeurt er met je als je in een situatie meer moet doen dan je zelfstandig aankunt?

Een student gaat zweven zoals ze dat omschrijft. Dat is niet goed weten wat je moet doen. Door veel leeswerk, sparren met klasgenoten en in gesprek met mensen uit haar netwerk is deze student van "zweven" naar constructief verder kunnen gegaan. Een andere student gaat uitstellen. Weer een andere student denkt dan "ik kan het niet" maar vraagt wel snel om hulp om eruit te komen. Nog een andere student krijgt stress.

9) Wat verwacht jij van een docent als je in zo'n situatie zit.

Een student vindt het haar eigen verantwoordelijkheid, maar wel fijn als de docent haar aanmoedigt om aan de slag te gaan. Twee andere studenten willen graag hulp van de docent om ze weer aan de slag te krijgen.

10) Wat gebeurt er als je voortijdig stopt met een leertaak?

Een student blijft met het "niet af gevoel" zitten, en is net als een andere student teleurgesteld. Een andere student zegt dat het niet voor haar geldt omdat ze net voor het inleveren begint. Nog een andere student vindt het fijn als de docent hier oog voor heeft en hier een ondersteunend gesprek over voert.

11) Welke verschillen zie je op het gebied van zelfsturing bij de verschillende docenten?

Vier studenten geven aan dat er verschil is in houding, persoonlijkheid, karakter en de manier van lesgeven. De ene docent laat je vrij de ander is heel gestructureerd. De ene docent maakt nog een extra weekplanning naast de silverpoint de andere docent zet je bij elke vraag vooral zelf aan het denken. Een student zegt voornamelijk les van dezelfde docent te hebben gehad.

A0) Wat zou voor jou de ideale situatie zijn om zelfsturing aan te leren?

Geen strakke tijdsplanning, wel toets weken. Je kunt daar dan zelf invulling aan geven. Wel lessen maar eigen keuze of je gaat. Als je een toets niet haalt de docent dit merkt en je aanbiedt om te helpen.

A1) Wat zou nou de ideale situatie zijn om zelfsturing aan te leren. Om dan te beginnen met jou. Welke houding zou jij hebben in die ideale situatie?

Je bent gemotiveerd, alles is een uitdaging, je durft risico's te nemen door je kwetsbaarheid te tonen en toont initiatief. Ik mag zelf weten wat ik wil leren, de docent wijst mij de weg waar ik dit kan halen. Ik kan veel initiatief nemen en gemotiveerd zaken op pakken, ik word ondersteund door de docent. Ik heb een actievere houding zodat ik me voorbereid voor ik naar een les ga, projectonderwijs, ik kijk meer buiten school wat er al bestaat, breder. Ik ben proactief om vaardigheden aan te leren en ga actief op onderzoek uit, actief vanaf week 1. Ik kijk terug en evalueer. Als ik vastloopt geef ik dit op tijd aan.

A3) Dus welke houding neemt die docent dan aan?

De docent is ondersteunend, volgt je proces en is beschikbaar. Als je motivatie afneemt dan gaat de docent hierover met je in gesprek. Een coachende docent die stuurt maar geeft ook ruimte voor ideeën van de student. Binnen die ideeën een richting op sturen waaraan gedacht moet worden. De docent moet ook kunnen loslaten en blijven volgen door in gesprek te blijven. Interesse hebben voor de studenten hoe ze erbij zitten. Als een student er niet goed bijzit hier echt iets mee doen.

A4) Wat doet die dan precies?

De docent denkt mee, luistert en gaat naast de student staan. Hij geeft wat sturing en volgt of je op het goede pad bent. De docent denkt mee als erom gevraagd wordt, bijvoorbeeld, denk aan die theorie of die praktijk. Hij evalueert tussendoor met de student.

A5) In welke situatie vindt dan de meeste zelfsturing plaats?

In elke situatie vindt zelfsturing plaats en er is verbinding tussen de verschillende plaatsen. Twee studenten geven hieraan dat thuis de meeste zelfsturing plaats vindt. Daar kun je minder op docenten of medestudenten terugvallen.

A6) Hoe ziet de ondersteuning er dan uit?

Een coachende docent, geen sturing. Dit kan wel bij studenten verschillend zijn, dan moet de docent zich hierop aanpassen. Ondersteuning door gesprekken, de spiegel voorhouden, helpen met reflecteren. Beschikbaar zijn, bereikbaar zijn om echt te kunnen samenwerken. Lessen volgen en daarnaast veel zelfstudie en (thuis)opdrachten maken. Als het niet lekker loopt je dit bij docenten aan kan geven en die tijd hebben.

A7) En de sturing hoe ziet ie d'r dan uit?

Minimale sturing, alleen bij vragen of wanneer de student de verkeerde richting op gaat.

12) Analyse interview docent

1) In hoeverre herken jij zelfsturing bij de studenten binnen leerjaar 3?

Een docent ervaart te weinig zelfsturing bij het probleemgestuurd onderwijs. Het docententeam wil bepaalde uitkomsten zien en daarom sturen zij naar deze uitkomst toe. Hierdoor is de ruimte voor zelfsturing te weinig. Hij zou dit graag veranderen. Een andere docent beaamt dat studenten weinig zelfsturing hebben, oriënteren en plannen op lange termijn gebeurt slecht bij projectonderwijs. Weer een andere docent ervaart groei binnen zelfsturing bij de studenten. Eerst moesten de studenten verteld worden wat ze moesten doen en werden ze afgerekend op eigen initiatief, nu vragen studenten meer wat ze willen weten en interessant vinden. Nog een andere docent beaamt de groei en ziet verschil bij studenten die weten wat ze willen en intrinsiek gemotiveerd zijn, daar is meer zelfsturing. Studenten hebben kaders nodig waarbinnen ze moeten werken, als ze vastlopen kunnen ze vragen stellen, daar coacht deze docent dan graag op.

Kun je toelichten of er vakken zijn waarbij je hierin verschil ervaart?

Een docent beschrijft dat er steeds meer opgepakt wordt bij de lessen die hij geeft. Bij deze lessen zitten e-clips en artikelen. Hij ziet verschil tussen de studenten, ongeveer 2 van de 14 zijn echt zelfsturend en stellen vragen die verder gaan dan de aangeboden lesstof. Een andere docent die vaardigheden vakken en supervisie geeft, ziet niet echt verschil. Zelfsturende studenten herkent ze doordat deze zelf situaties inbrengen. Een docent van MA zegt wij hebben geen vakken en daarom geen verschil. Een zelfsturende student wordt daar herkend omdat die zelf de juiste mensen met expertise weet te vinden en de kennis daar ophaalt. Een andere docent verteld dat zelfsturing meer bij de kennislijn terugkomt, omdat je daar meer keuzevrijheid hebt bij vakken. Met name bij de vakken waar ze zelf mogen presenteren en de lesinhoud bepalen.

2) Hoe kom jij erachter wat een student wil gaan leren?

Een docent beschrijft dat hij niet weet wat de student wil gaan leren.

Twee andere docenten achterhalen dit door vragen te stellen of door kaders aan te bieden.

Weer een andere docent weet heel goed wat ze willen leren op het gebied van vaardigheden, maar minder op kennisgebied. Nog een docent zegt dat de docenten dit bepalen door de opdrachten die ze bedacht hebben.

3) Wie maakt de planning voor wat je wanneer wil gaan doceren?

Vier docenten geven aan dat de planning door docenten gemaakt wordt en niet altijd aansluit bij wat studenten willen leren. De planning/lesprogramma staat ook grotendeels vast. Bij MA wordt de planning vaak achteraf gemaakt omdat ze dit in moeten leveren.

4) Als de student een planning heeft voor wat die wanneer gaat leren, hoe zelfstandig kan die dat uitvoeren?

Als een student een planning heeft voor wat die wanneer gaat leren, kan die deze niet helemaal zelfstandig uitvoeren. Je laat de studenten vooral zelf de weg ernaartoe uitvoeren. Je bied oefeningen, literatuur en lessen aan.

Wat gebeurt er als de student vastloopt in je leeractiviteit?

Als de student vastloopt in zijn leeractiviteit dan komt er meestal een vraag naar de docent. Dan kijk je mee hoe het anders kan. Je zoekt dan welke blokkade er is, om deze weg te werken. Als de student vraagt ben je beschikbaar, als er geen vraag komt, dan is het lastig om te signaleren voor de docent. Er zijn studenten als die vastlopen die zich dan terugtrekken achter de computer en komen dan niet voldoende verder.

5) Wanneer evalueer je wat de student geleerd heeft?

Aan het einde van de les wordt geëvalueerd, als een verslag wordt ingestuurd voor feedback, na de hele periode en met de toets.

6) Wat levert zelfsturing op voor het functioneren in de praktijk van de studenten?

Zelfsturing levert voor de stageplek op dat de student initiatief kan nemen, eigenheid weet te ontwikkelen, zelfstandigheid, overstijgend kan kijken, minder afhankelijk zijn van anderen, eigen keuzes maken en dichterbij zichzelf komen, meer reflectie op zichzelf, ze dingen uit gaan proberen, verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces en intrinsiek gemotiveerde studenten die hun eigen talenten en tekorten kennen

Hoeveel zelfsturing heeft de student nodig op een schaal van 0 - 10?

Vier docenten scoren hierop met een gemiddelde van 7, een docent vindt het te lastig om dit te scoren.

Wat gebeurt er als er minder zelfsturing bij de student is?

Ze mogen ervaren dat ze tekortkomen. De student is erg afwachtend, neemt te weinig initiatief en te weinig leermomenten zorgen voor minder groei, ze lopen vast met mondige ouders die ze aanspreken op het niet uitvoeren van taken en burn out een risico.

7) A) Wanneer help je/ ondersteun je als docent met het ontwikkelen van zelfsturing?

Prikkelende vragen om onbekende gebieden en talenten te onderzoeken, studenten na te laten denken over zaken waar ze nog niet aan gedacht hebben. Niet te veel te sturen, voor te kauwen, maar ze vertrouwen geven dat ze het zelf kunnen, coachen van de student.

7) B) Zijn er lessen die je geeft waar je als docent de ontwikkeling van zelfsturing afremt/vertraagd?

Door te veel te sturen, de student te beschermen, te veel opdrachten geven en wanneer je een wij-zij verhouding hebt.

8) A) Als de student zelfsturing ontwikkelt wat doe je dan qua sturing als docent?

Als de student zelfsturing ontwikkelt dan zijn jouw sturende activiteiten; faciliteren, ondersteunen en aanmoedigen. Meestal doe je dit door de manier van vragen stellen, geen oplossingen aan te dragen, breder podium geven en bijdragen door te linken met iemand. De sturing wordt langzaamaan afgebouwd.

8) B) Als de student zelfsturing ontwikkelt wat doe je dan qua ondersteuning als docent?

Door het gesprek aan te gaan of soms een voorbeeld uit de praktijk te geven. Ook door te motiveren, zelfvertrouwen laten ontwikkelen, de student bekrachtigen, aanmoedigen en helpen.

9) Wat gebeurt er met de student als die in een situatie meer moet doen dan hij/zij zelfstandig kan?

Wanneer de student meer moet doen dan hij zelfstandig kan dan loopt hij vast. Hopelijk geeft hij dat aan bij een medestudent of docent, dan kan iemand helpen. Ziet de student dit dan als leren of komt er frustratie? Jij gaat ze dan spiegelen om te kijken wat er dan gaat gebeuren en ze helpen hiermee om te gaan. Het kan ook zijn dat hij de capaciteiten of gelegenheid niet heeft. Soms heeft een student meer tijd nodig in het proces, dit moet je benoemen. Het vraag gericht onderwijs kan bij sommigen studenten ervoor zorgen dat ze in destructieve frictie terecht komen. Een voorbeeld van twee studenten die niet in beweging komen en vooral achter de computer blijven hangen. Na een gesprek met docent (ondersteunen + sturen) zijn ze in beweging gekomen maar hebben het niet meer gehaald. Het vraaggericht onderwijs werkt dit misschien ook in de hand.

10) Wat doe je als de student de motivatie voor een leertaak kwijtraakt?

- Wat doe je op het gebied van ondersteuning?

- Wat doe je op het gebied van sturing?

Als de student de motivatie voor een leertaak kwijtraakt dan kijk je of er een vraag uit komt. Als dit niet is, signaleer je dit maar niet doe je er niet per se iets mee. Je volgt het, als er een vraag komt dan vraag je wat er gebeurt en wat er nodig is. Je wil het analyseren. Je ondersteunt ze waar kan met kennis en met linken, door ruimte te geven voor groeien. Je stuurt als iemand zich te veel profileert in de groep voor groepsbelang. Verder stuur je niet veel.

11) Welke verschillen zijn er waarneembaar tussen de docenten op het gebied van studenten begeleiden naar zelfsturing?

De verschillen tussen de docenten in het begeleiden van studenten naar zelfsturing zijn groot. Er zijn docenten die goed de verantwoording bij de studenten kunnen leggen en ze in actie kunnen krijgen. Er zijn docenten die veel zenden. Docenten die studenten iets aanreiken en met de studenten aan de slag gaan. Dus docenten die samen uitzoeken of docenten die de weg bepalen.

12) Wie neemt de verantwoordelijkheid voor het leerproces?

De verantwoordelijkheid voor het leerproces kan alleen de student zijn. Je leert niet als je er niet voor open staat. De verantwoordelijkheid van de docent is om de les leuk aan te bieden, toegankelijk maken voor iedereen, alle leerstijlen, ondersteunen en motiveren van studenten

Gewenste situatie

Coachende houding, jij bent beschikbaar. Studenten werken binnen de kaders, gebruiken docenten om te checken of ze op de goede weg zijn, om tips te ontvangen, formatief toetsen op vraag van de student en studenten bepalen zelf het eindpunt. Dit vindt plaats waar het nodig is, niet per se de school, kan ook op stage of een andere plek. Het ondersteunen wordt vergroot en het sturen wordt kleiner. Studenten blijven docenten wel opzoeken voor ondersteuning. Het zelfvertrouwen van studenten vergroot door het werken aan zelfsturing. De toetsen halen degene eruit die niks doen. Minder vakken en een aantal theoretische vakken waarin je kan leren en een aantal verdiepende vakken waarin je meer kan leren. Belonen met extra's, stageplekken enzovoort. De ondersteuning is op maat en sturing is in de gewenste situatie niet meer nodig. Er is flexibiliteit in het onderwijs, een aantal vakken die ze moeten en een aantal keuzevakken waar ze voor kunnen kiezen. We geven in duo's les. De student durft zijn vragen te stellen, fouten te maken, eropaf te gaan, weet wat hij bij welke docent kan halen, durft te experimenteren. Dit vindt veelal buiten school plaats omdat studenten binnen een schoolomgeving automatisch passiever worden, buiten de school blijven ze actiever. De student stuurt zijn eigen leerproces en durft te vragen als die iets nodig heeft. Ze kunnen op de docent rekenen als het nodig is maar worden eerst geactiveerd om het zelf te doen.

13) Presentatie sb-les zelfsturing

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Zelfsturing

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Wat is zelfregulering?

Zimmerman (2008) definieert zelfregulerend leren als de mate waarin studenten op het gebied van metacognitie, motivatie en gedrag actief participeren in hun eigen leerproces.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Wat is zelfsturing?

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert." (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Zelfregulerend leren

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. De route wordt hem verteld door de docent, hij hoeft enkel uit te voeren. De student doet wat nodig is om tot het einde van de route te komen.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Zelfsturing

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route (welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat had ik anders kunnen doen?) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Maak 4 groepen met in elke groep studenten uit klas 3 en klas 4 zodat het eerlijk en evenredig verdeeld is over alle groepen.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bespreek van ieder twee voorbeelden vanuit je stage:

- 1) situatie waarin je zelfregulerend was
- 2) een situatie waarin je zelfsturend was

Fontys Hogescholen

Gewenste student-leerhouding	Taakverdeling student/docent	
Zelf verantwoordelijk leren	1 4	2 3
Zelfstandig leren	1 4	2 3
Actief leren	1 4	2 3

= studenten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van sturingactiviteiten in deze fase
 = docent is verantwoordelijk voor het uitvoeren van sturingactiviteiten in deze fase

1 = oriëntatie
 2 = planning
 3 = uitvoering
 4 = evaluatie

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Terug naar de voorbeelden die je besproken hebt. Bespreek de voorbeelden met behulp van deze theorie.

Wie deed wat?

Fontys Hogescholen

Niveau van zelfsturing	Mate van externe sturing (je mate van zelfsturing)		
	Thuis	School	Lin
Niveau 3/ hoog	DF	DF	C
Niveau 2/ gemiddeld	DF	C	CF
Niveau 1/ laag	C	CF	DF

LEGENDA:
 DF = Destructieve frictie
 C = Congruentie
 CF = Constructieve frictie

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bespreek met je groepje:

- Waar jij zit qua zelfsturing
- De externe sturing van school hierbij past
- Of iemand destructieve frictie herkend

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Geef per groepje een terugkoppeling wat je hier aan hebt gehad.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bespreek met elkaar twee voorbeelden:

- 1) situatie waarin je zelfregulerend was
- 2) een situatie waarin je zelfsturend was

Fontys Hogescholen

Taakverdeling student/docent		Docent stijl	Docent stijl kenmerken	
			Sturing	Ondersteuning
1	2	Delegeren	weinig	weinig
4	3		weinig	veel
1	2	Begeleiden	veel	veel
4	3		veel	veel
1	2	Leiden	veel	weinig
4	3		veel	weinig

☒ = studenten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van sturingactiviteiten in deze fase
☐ = docent is verantwoordelijk voor het uitvoeren van sturingactiviteiten in deze fase

1 = oriëntatie
 2 = planning
 3 = uitvoering
 4 = evaluatie

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bekijk bij je voorbeeld of hoe het zat met ondersteuning en sturing van de docent.

- Was dit passend?

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bespreek met elkaar wat je aan deze les hebt gehad.

Een persoon van het groepje geeft een terugkoppeling.

Fontys Hogescholen

SB klas 3 en 4

Bedankt voor jullie aandacht

14) Zelfregulering vs Zelfsturing

In de literatuur wordt zelfregulatie en zelfsturing door elkaar gebruikt terwijl dit niet hetzelfde is, daarom hieronder het verschil aan de hand van twee definities:

Zimmerman (2008) definieert zelfregulerend leren als de mate waarin studenten op het gebied van metacognitie, motivatie en gedrag actief participeren in hun eigen leerproces.

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert.” (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6)

Bij zelfregulerend leren is de student actief bezig met leren. Er worden leeractiviteiten ondernomen om te leren wat nodig is. De student krijgt een leertaak en wordt wegwijs gemaakt in hoe dit het beste geleerd kan worden.

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. De route wordt hem verteld door de docent, hij hoeft enkel uit te voeren. De student doet wat nodig is om tot het einde van de route te komen.

Bij zelfsturing onderneemt de student dit ook en doorloopt bewust de stappen plannen, uitvoeren, evalueren en reflecteren. Een continu proces wat doorlopen wordt om de doelen te behalen die gesteld zijn. De student bepaald op welke manier het beste geleerd kan wordt. Er wordt buiten kaders gekeken wat nodig is om doelen te bereiken of wat de best passende manier van leren is. Dit maakt zelfsturing een mogelijke oplossing is om studenten een stevigere positie in de praktijk te geven.

Metafoor: De student fiets een route van A naar B. Hij heeft zich eerst georiënteerd op deze route (welke routes zijn er allemaal), de route gepland (een route gekozen), gereden (uitgevoerd), geëvalueerd (hoe ging het?) en gereflecteerd (wat had ik anders kunnen doen?) zodat hij weet hoe hij de volgende keer aanpakt.

15) Artikel Zelfsturing

Zelfsturing: Sleutel tot een succesvollere (beginnend) Social Worker

Afbeelding van Karolina Grabowska via [Pixabay](#)

*Joost Welten,
Docent en onderzoeker*

Inleiding

Onderzoek naar de ervaring van zelfsturing onder 3de en 4de jaarsstudenten van Fontys Hogescholen Social Work (FHSS) toont aan dat de ontwikkeling van zelfsturing meer aandacht moet krijgen (Welten, 2019). In dit artikel lees je in het kort het onderzoeksverslag.

Aanleiding

De zorg- en welzijnssector is veranderd sinds 2015, deze sector staat onder druk door een wetswijziging "De Jeugdwet" (Maurer & Westermann, 2016). Deze wetswijziging heeft financiële gevolgen en treft op inhoud aanpassingen volgens Gijzel et al (2016). Door deze aanpassing verandert de rol van de professional van expert naar coach. De verandering in het werkveld vraagt om een aanpassing in het onderwijsaanbod zodat studenten voorbereid worden op solistisch en preventief werken. Zelfsturing kan hier een antwoord op zijn doordat studenten zelfverantwoordelijk aan de slag gaan. Werkveldpartners geven aan dat studenten meer zelfverantwoordelijk moeten ontwikkelen om zich staande te houden in het werkveld. Bijvoorbeeld door te oriënteren op het leerproces, een planning te maken, uitvoeren en evalueren (Vermunt 1992). De uitdaging voor de docenten is, om de student ruimte te geven om zelfsturing te ontwikkelen zonder destructieve frictie te veroorzaken (Vermunt, 1992). Bij destructieve frictie wordt de student overvraagd en is het leereffect nihil.

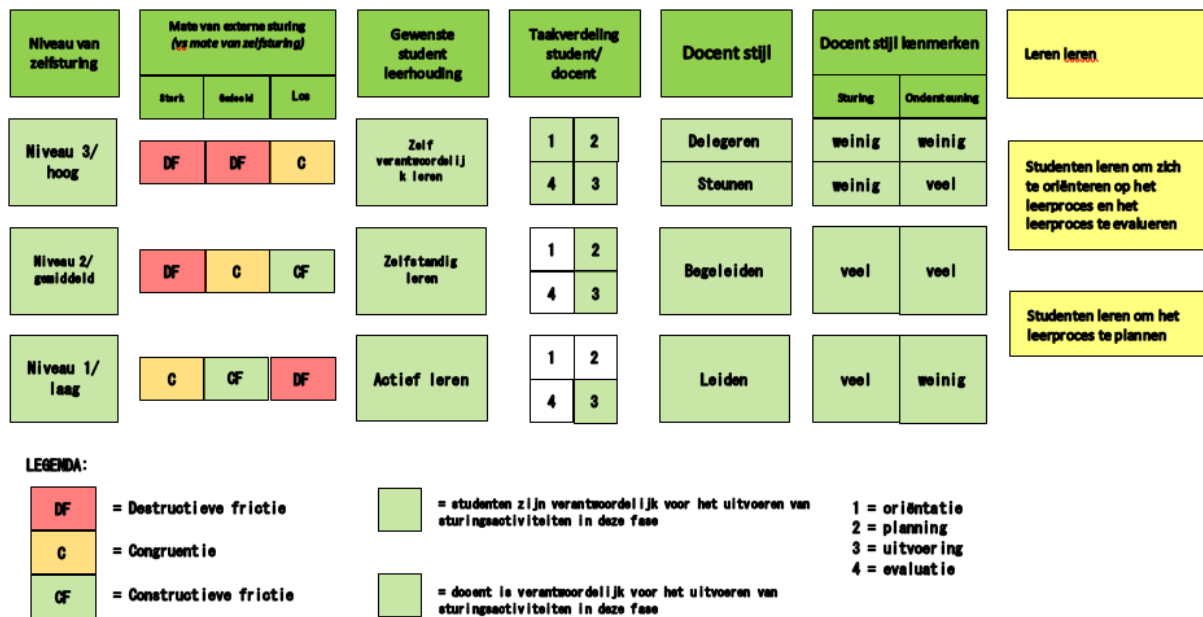
Definitie zelfsturing

De volgende definitie van zelfsturing is gehanteerd in dit onderzoek.

Zelfsturing is het proces waarin de student, met of zonder hulp van anderen, het initiatief neemt, zich op zijn of haar eigen leerproces oriënteert en het leerproces vervolgens plant, uitvoert, evalueert en erop reflecteert." (Bolks & Klink, 2011 geciteerd door Stiphout, 2017, p. 6).

Theorie over zelfsturing:

Er zijn drie zaken die invloed hebben op zelfsturing van de student, de mate van zelfsturing, studentrol en docentrol. Ten eerste de mate van zelfsturing van de student. Deze moet in balans zijn met de externe sturing. Zo niet, dan ontstaan er destructieve frictie en blokkeert de student (Vermunt, 1992). Daarnaast heeft de studentrol invloed op de zelfsturing. Een student kan drie houdingen aannemen tijdens leeractiviteiten, actief, zelfstandig en zelfverantwoordelijk (Taks, 2003). Bij actief is de mate van zelfsturing het minst, dan komt zelfstandig en bij zelfverantwoordelijk het meest. Ten derde de docentrol: Het is de taak van de docent om in te schatten waar de student zich bevindt met betrekking tot de mogelijkheid om te leren, comfort zone, zone van naaste ontwikkeling of de zone van discomfort (Vygotsky 1978). De docent heeft als hulpmiddel zijn doceerstijl om de student te sturen en ondersteunen (Hersey, Blanchard & Johnson, 2008). De hoeveelheid ondersteuning en sturing die de docent inzet, heeft invloed op hoe de student zal reageren. Voor een schematische weergave zie figuur 1.

Figuur 1: Mate van zelfsturing bewerkt door onderzoeker

Onderzoekopzet

Dit alles heeft geleid tot de volgende hoofdvraag:

Op welke wijze kunnen docenten van FHSS worden ingezet bij de begeleiding van 3de jaarsstudenten in het ontwikkelen van zelfsturing om hen voor te bereiden op het sociale werkveld?

Om de hoofdvraag te beantwoorden is een combinatie van evaluatie- en ontwerpgericht onderzoek opgezet. Deze is vormgegeven met een kwantitatief en kwalitatief gedeelte. Hiervoor is een enquête uitgezet onder 300 3de en 4de jaarsstudenten met stellingen over zelfsturing en ruimte voor toelichting, de respons was 93 (33%). Daarnaast vijf diepte-interviews met studenten en vijf met docenten.

Resultaten

De huidige mate van zelfsturing onder studenten is divers, de een voelt zich beperkt de ander is tevreden. Op de stelling *de mate van zelfsturing* scoren 93 studenten gemiddeld een zeven. In de toelichtingen beschrijven 14 studenten beperkt te worden en 15 zijn tevreden. In de interviews vertellen studenten en docenten dat er te veel leerprogramma's vast staan of te los zijn. De huidige leerhouding is voornamelijk *zelfstandig* en komt zelden tot een *zelfverantwoordelijke* houding. Studenten worden beperkt door de huidige opzet van het onderwijs. De huidige doceerstijl verschilt van gestructureerd tot veel ruimte voor de student. Docenten stellen veel prikkelende vragen om studenten te ondersteunen en/of te sturen.

Bij de gewenste mate van zelfsturing willen studenten meer regie over hun leerroute, meer keuze en flexibiliteit. De gewenste leerhouding bij studenten is oriënteren, planning maken, uitvoeren evalueren

en reflecteren, een zelfverantwoordelijke houding. Bij de gewenste doceerstijl werkt de docent coachend. Hij volgt het leerproces, is bereikbaar en beschikbaar. Er is ook keuze en flexibiliteit in het onderwijs.

Conclusies

In de huidige situatie is de mate van zelfsturing verschillend onder studenten. Er zijn studenten die zich beperkt voelen maar ook studenten die tevreden zijn over zelfsturing. Een mogelijke oorzaak is af te leiden uit de doceerstijl zoals beschreven door Hersey, et al. (2008). Daarnaast moet de mate van zelfsturing in balans zijn met de mate van externe sturing om destructieve frictie te voorkomen zoals Vermunt aangeeft (1992). De huidige leerhouding van studenten is voornamelijk zelfstandig want de inrichting van het onderwijs daagt onvoldoende uit om een zelfverantwoordelijke houding aan te leren. De huidige docentstijl biedt te weinig mogelijkheden voor studenten om hun leerproces zelf te sturen. De docent stuurt te veel, hij zou meer moeten ondersteunen.

In de gewenste situatie hebben studenten meer regie over hun leerroute en meer keuzevrijheid binnen de kaders van de toetsvoorwaarde. De externe sturing neemt af en de sturing van de student groeit. De student experimenteert, werkt zelfstandig aan opdrachten, wil zelf uitzoeken wat nodig is, een planning maken, uitvoeren, evalueren en reflecteren zoals ook Bolks & Klink beweren (2011). De gewenste doceerstijl is voornamelijk coachend, er is flexibiliteit in het onderwijs, keuzemogelijkheden en er zijn verplichte vakken en keuzevakken.

Antwoord op de hoofdvraag

Docenten kunnen worden ingezet om in onderwijsprogramma's meer keuzemogelijkheden te creëren. De docent gaat bewust aan de slag om studenten te begeleiden naar een hoge mate van zelfsturing. Dat betekent voor de docent minder sturing geven en meer ondersteunen.

Advies

Op dit moment zijn er veel acties gaande om het onderwijs te vernieuwen voor leerjaar drie en vier. Daarom is **nu** het moment om met de aanbevelingen aan de slag te gaan.

Aanbeveling 1) Meer keuzemogelijkheden en flexibiliteit in het onderwijs

Studenten willen keuzemogelijkheden, maak een stap naar gepersonaliseerd leren. Keuzemogelijkheden kunnen gecreëerd worden in huidige opdrachten door een eigen doelgroep of thema toe te voegen. Flexibiliteit kan gecreëerd worden met keuzevakken.

Aanbeveling 2) Ruimte voor ontwikkelen van zelfsturing, docenten ondersteunen meer

Bijna alle vakken en lesprogramma's staan vast. Studenten geven de voorkeur aan zelf nadenken over de leerroute. Op die manier kunnen ze zelfsturing ontwikkelen, hier is een aanpassing in het curriculum nodig. Dat helpt zodat docenten minder gaan sturen en meer gaan coachen.

Aanbeveling 3) Bewustwording zelfsturing bij studenten en docenten

Door studenten bewust te maken van de ontwikkeling van zelfsturing, krijgen ze inzicht in zelfsturing. Ze kunnen dit proces bij zichzelf of de ander herkennen en daarop anticiperen. Maak het onderwerp van gesprek met studenten in alle leerjaren.

Afsluitend

Bij FHSS zijn docenten regelmatig actief met de ontwikkeling van zelfsturing. Er zijn nog mogelijkheden om de mate van zelfsturing groter te laten worden en die willen docenten benutten. Wanneer de zelfsturing van de student groter wordt, heeft de student meer tools in handen in het werkveld. Deze tools helpen zodat de student zich staande kan houden in het werkveld waar meer solistisch wordt gewerkt. De toekomstige professionals zijn dan beter voorbereid op het sociale werkveld!

Dankbetuiging

Met dank aan Marianne Sommers en Kara Vloet voor hun begeleiding bij het onderzoek en Erik Verouden voor feedback op het artikel.

Literatuur

- Bolks, T. & Van Klink. (2011). Zelfsturing gaat niet vanzelf, een onderzoek naar zelfsturing van pabo studenten. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 32(2).
- Gijzel, S. Karbounariaris, S. Overkamp, E. (2016) WMO-wijzer wat betreft de kanteling. Utrecht: Kenniscentrum Sociale innovatie en de wmo-werkplaats
- Hersey, P., Blanchard, K. H., & Johnson, D. E. (2008). *Management of Organizational Behavior: Leading Human Resources* (9^e dr). London, United Kingdom: Pearson Prentice Hall
- Maurer en Westermann (2016). Transitie en Transformatie van Jeugdhulp nader bekeken: Meer aandacht nodig voor biologische en psychologische factoren. *Kind en adolescent praktijk*, 16(4), 12-19.
- Stiphout, J (2017). *Zelfregulatie ondersteunen. Een actieonderzoek naar leerkrachtvaardigheden bij het stimuleren van zelfregulatie.* Geraadpleegd van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_fontys:oai:surfsharekit.nl:5c8334f2-541f-43ed-bf78-a0f544bfceef
- Vermunt, J. (1992). *Leerstijlen en sturen van leerprocessen in het hoger onderwijs. Naar procesgerichte instructie in zelfstandig denken* (proefschrift). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Welten, J. (2019) *Zelfsturing ontwikkelen helpt Social Work studenten om voorbereid de praktijk in te gaan. Onderzoeksverslag in voorbereiding.*
- Taks, M. (2003). *Zelfsturing in Leerpraktijken, een curriculumonderzoek naar de nieuwe rollen van studenten en docenten in de lerarenopleiding.* Enschede: Universiteit Twente.